

**ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ЗАРУБІЖНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ**

О. В. Кицан

**ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
XX століття
Навчально-методичні рекомендації**

підготовки бакалавра

**(Спеціальність 014 Середня освіта (Українська мова і
література)
освітня програма «Українська
мова та література. Світова література»,
денна форма навчання)**

Луцьк 2021

УДК 821(100)'06.09(072)

К 45

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 5 від «27» січня 2021 р.)

Рецензенти:

Моклиця М. В. – доктор філологічних наук, професор кафедри теорії літератури та зарубіжної літератури Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Здиховська Т. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Кицан О. В.

Історія зарубіжної літератури ХХ ст.: навч.-метод. рек. / Олена Вікторівна Кицан. – Луцьк: «Вежа-Друк», 2021. – 70 с.

Навчально-методичні рекомендації мають за мету допомогти студентам вивчити та засвоїти основні питання з курсу «Історія зарубіжної літератури ХХ ст.». Видання містить короткий виклад найбільш важливих і складних питань, тематичний та тезисний плани лекцій, перелік практичних завдань, завдання для самостійної роботи, питання до екзамену, список літератури й додатковий навчальний матеріал, словник термінів і понять. Рекомендовано студентам філологічних факультетів спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література).

© Кицан О. В., 2021

© «Вежа-Друк», 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	4
КОМПЕТЕНЦІЇ	5
РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-НОРМАТИВНА ДОКУМЕНТАЦІЯ	6
1.1. Структура навчальної дисципліни.....	6
1.2. Тематичний і тезисний план лекцій	9
1.3. Теми практичних занять	17
РОЗДІЛ 2. ЗАСОБИ КОНТРОЛЮ	36
2.1. Методи навчання.....	36
2.2. Методи контролю.....	37
2.3. Контрольно-вимірювальні матеріали.....	37
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	38
3.1. Художні тексти для прочитання	38
3.2. Теми для самостійного опрацювання	39
3.3. Питання до іспиту.....	41
3.4. Індивідуальні завдання	43
3.5. Список основних понять і термінів курсу.....	45
3.6. Рекомендована література до курсу	60
3.7. Додатки. Лауреати Нобелівської премії з літератури у XX та XXI столітті.....	64

ВСТУП

Історія зарубіжної літератури ХХ ст. – один із базових курсів у підготовці філологів та загалом гуманітаріїв.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є література ХХ ст. в країнах Європи та Америці.

У програмі простежується функціонування літературних напрямів, течій і стилів (символізм, експресіонізм, футуризм, сюрреалізм; театр абсурду, новий французький роман, проза «чорного гумору», новий латиноамериканський роман, література бітників тощо).

Самостійні завдання розраховані на вироблення навичок критичної оцінки літературних явищ у сучасному літпроцесі, на самостійне опрацювання наукових досліджень із фахових дисциплін, зокрема історії літератури та компаративістики. Функціональні особливості літературних напрямів, своєрідність творчого методу й поетики, історико-культурний контекст – у таких параметрах осмислюється певний художній текст у порівнянні з іншими (іншомовними й інокультурними) літературними текстами. Особлива увага звертається на формування вмінь самостійного аналізу художнього твору як естетичного явища, вироблення навичок у тлумаченні його специфіки.

Курс покликаний допомогти студентам долучитися до культурної скарбниці людства, всесвітнього літературного процесу, збагатити їхній духовний світ знаннями історії зарубіжної літератури, залучити до загальнолюдських цінностей. Аналіз та інтерпретація літературного твору мають спиратися на ґрунтовне знання тексту, докладний розгляд ключових епізодів, цитування, виразне читання окремих творів або їх фрагментів тощо.

Міждисциплінарні зв'язки:

Курс історії зарубіжної літератури ХХ ст. вимагає залучення знань, отриманих студентами в процесі вивчення таких курсів: «Вступ до літературознавства» (який є теоретичною базою вивчення історії літератури), «Культурологія», «Філософія»; «Естетика» (що формують

уявлення про основні детермінанти специфіки літератури зазначеного періоду), «Історія зарубіжної літератури» (від античності до кін. XIX ст.); «Всесвітня історія».

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є показати значення та роль літератури у формуванні кожної людини; підвищити загальноосвітній та культурний рівень студентів, поглибити їх знання в галузі зарубіжної літератури, ознайомити студентів із головними тенденціями, напрямками розвитку світової літератури XX ст., із найпомітнішими явищами національних літератур різних культурних регіонів, які справили значний вплив на сучасний літературний процес.

Основними завданнями вивчення дисципліни є

- формування загальної ерудиції студентів;
- формування навичок порівняльного аналізу різних національних літератур;
- визначення хронологічних меж поняття «зарубіжна література XX століття»;
- освоєння художніх текстів, рекомендованих для обов'язкового прочитання;
- освоєння важливих фактів творчої біографії письменників періоду, що вивчається;
- розкриття жанрової природи творів, їх поетики;
- формування уявлення про літературний розвиток як закономірний, єдиний і безперервний процес;
- розуміння своєрідності національних варіантів літератури попередніх періодів;
- формування панорамного бачення літератури вказаного періоду.

КОМПЕТЕНЦІЇ

До кінця навчання студенти будуть компетентними у таких питаннях:

- основні етапи розвитку світової літератури у ХХ ст.;
- стильові тенденції літературної доби, основні напрямки, течії, угруповання;
- модернізм як літературний напрямок і світогляд: періодизація, типологія, ознаки;
- особливості поетики модерністської літератури;
- основні положення естетики постмодернізму;
- основні представники літератури ХХ ст. і їх твори;
- особливості творчого методу й поетики визначних письменників ХХ ст., періодизація їхнього творчого шляху;
- корпус рекомендованої науково-критичної літератури;
- час виникнення тих чи інших жанрових форм та їх розвиток.

будуть вміти:

- вирізняти основні методологічні підходи до змісту та характеру цінностей художніх творів зарубіжної літератури ХХ ст.;
- користуватися категоріальним апаратом літератури цього періоду;
- орієнтуватися в основних філософських концепціях світової літератури;
- давати аналіз текстів (визначати жанрову специфіку, проблематику, характерні ознаки літературного напрямку, вичленяти його композиційні і сюжетні особливості);
- обґрунтовано вписати окремих літературний твір або творчість окремого автора в загальний процес розвитку літератури ХХ ст.;
- розрізняти різні жанри художньої творчості й видів мистецтва;
- володіти творчим підходом до аналізу творів художньої літератури у контексті даного періоду.

РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-НОРМАТИВНА ДОКУМЕНТАЦІЯ

1.1. Структура навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна складається з двох змістових модулів:

1. Література I пол. XX ст.
2. Літературний процес II пол. XX ст.: провідні тенденції розвитку.

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Прак т	Сам. роб.	Конс
Змістовий модуль 1. Література I пол. XX ст.					
Тема 1. Літературний процес I пол. XX ст. та його основні тенденції. Масова та елітарна література.		2		3	
Тема 2. Модернізм та його визначальні риси. Літературні напрями модернізму.		2	2	4	1
Тема 3. Модерністська проза.		2		3	1
Тема 4. Експресіонізм у світовій культурі та літературі. Л. Андреев «Красный смех».					
Тема 5. Дадаїсти та сюрреалісти у світовій культурі. Поезія П. Елюара		2	2	4	1
Тема 6. В. Вулф і гурток «Блумсбері».		2		3	
Тема 7. Проблематика «втраченого покоління» в житті і творчості Е. Гемінгвея («Фієста. І сходить сонце»).		2	2	4	
Тема 8. Життя і творчість Ф. Кафки.		2		3	1
Тема 9. Світовідчуття екзистенціалізму в літературі XX століття.		2	2	4	
Тема 10. Б. Брехт «Матінка Кураж		2	2	3	1

і її діти...» в контексті теорії і практики «епічного» театру.					
Тема 11. «Новий» роман у Франції (Н. Саррот, А. Роб-Грійє, М. Бютор, К. Сімон).		2		4	
Разом за змістовим модулем 1.	75	22	10	38	5
Змістовий модуль 2. Літературний процес II пол. XX ст.: провідні тенденції розвитку.					
Тема 12. Театр абсурду в контексті шукань світової драматургії XX ст. Е. Йонеско – С. Беккет.		2		4	
Тема 13. Латиноамериканський роман «магічного реалізму»: виникнення й еволюція. Г. Г. Маркес.		2	2	4	1
Тема 14. Національні естетичні традиції у японській літературі XX століття (Р.Акутагава, К. Абе, Я. Кавабата).		2	2	4	
Тема 15. Роман-антиутопія у XX ст. (Є. Замятін – О. Гакслі – Дж. Орвелл).		2	2	4	1
Тема 16. Трагедія молодого покоління у повоєнній американській літературі: Дж. Селінджер, «Над прірвою в житті»; поезія бітників.		2		4	1
Тема 17. Німецька повоєнна література. «Група 47» та Г. Белль. Поезія П. Целана.		2		4	
Тема 18. Проза «чорного гумору»: К. Воннегут.		2	2	4	1
Тема 19. Роман-притча та парабола: В. Голдінг, «Володар мух»; К. Абе, «Жінка в пісках».		2	2	4	

Тема 20. Постмодерністський роман-бестселер: П. Зюскінд, «Запахи», Джон Фаулз, «Колекціонер».		2		4	1
Тема 21. Світові премії в галузі літератури.		2		4	
Разом за змістовим модулем 2.	75	20	10	40	5
Усього	150	42	20	78	10

1.2. Тематичний і тезисний план лекцій

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Тема 1. Літературний процес I пол. XX ст. та його основні тенденції. Масова та елітарна література.

Декаданс як комплекс умонастроїв кінця XIX століття. XX століття – новий культурний етап розвитку людства. Культурно-історичні передумови становлення західноєвропейської та американської літератури XX століття. Філософські й культурологічні маркери доби: посткультура, ніцшеанство, фрейдизм, екзистенціалізм; «втрачене покоління», «театр абсурду» та ін.

Провідні літературні напрями XX століття: реалізм, модернізм, авангардизм, постмодернізм.

Література і науково-технічний прогрес. Протест проти «механічної цивілізації» в модерністській прозі Д.Г. Лоуренса.

Тема 2. Модернізм та його визначальні риси. Літературні напрями модернізму.

Естетичні витоки модернізму. Загальні риси модернізму. Типологія модернізму: провідні течії, жанри. Філософська основа модернізму (Ф. Ніцше).

Модернізм і пошуки нових принципів формотворення. Техніка «потому свідомості». Поезія модернізму: імажизм,

сюрреалізм, експресіонізм. Сюрреалізм як «новий спосіб чистої виразності» в маніфестах Андре Бретона.

Аполлінер – новатор європейської поезії. Поетика і проблематика збірок Аполлінера «Алкоголі» і «Каліграми». Творчість Т. С. Еліота.

Тема 3. Модерністська проза.

«Потік свідомості» як принцип художньої організації модерністської прози. Новаторський характер прози Дж. Джойса. «Улісс» як енциклопедія модернізму. Історія написання роману «Улісс». Модель світу і людини крізь призму міфології. Втілення у творі нових принципів і прийомів художньої виразності («потік свідомості» та підсвідомості, «рухома» точка зору, паралельний і перехресний рух декількох рядів думок, фрагментарність, монтаж, словотворчість, психологізм).

Художні функції «потоків свідомості» у романі В. Фолкнера «Галас і шаленство». Особливості оповідної манери в романі В. Фолкнера «Галас і шаленство».

Гуманістичний пафос творчості А. де Сент-Екзюпері.

Тема 4. Експресіонізм у світовій культурі та літературі.

Передумови виникнення експресіонізму. Філософська основа експресіонізму, поетикально-стильові особливості модерністського напрямку. Експресіонізм у мистецтві. Центри експресіоністичного руху в Німеччині. Літературна практика німецького експресіонізму.

Поети-експресіоністи (Георг Тракль, Готфрід Бенн, Георг Гайм, Георг Кайзер, Франц Верфель, Йоганес Бехер). «Сутінки людства» – антологія ранньої німецької експресіоністської лірики.

Розвиток експресіоністських тенденцій у творчості Л. Андрєєва. Художня своєрідність повісті Л. Андрєєва «Красный смех».

Тема 5. Дадаїсти та сюрреалісти у світовій культурі. Поезія П. Елюара.

Поезія початку ХХ століття: експресіоністське «мистецтво крику»; дадаїстські та футуристичні експерименти; асоціативне

письмо «сюрреалістів»; імажизм та імажинізм.

Дадаїзм у динаміці розвитку європейського авангардизму. Дада – Ніщо, Порожнеча, Діра. Провідні фігури дадаїзму. Експерименти Марселя Дюшана. Від дадаїзму до сюрреалізму. Андре Бретон – теоретик і основоположник сюрреалізму. Поетика сюрреалізму.

Основні мотиви лірики П. Елюара.

Тема 6. В. Вулф і гурток «Блумсбері».

Зародження модернізму в Англії. Інтелектуальне угруповування «Блумсбері»: філософія та переконання. Естетична програма блумсберійців.

Життя і творчість Вірджинії Вулф. «Потік свідомості» у творчому спадку В. Вулф (романи «На маяк», «Місіс Деллоуей»). Поетика імпресіонізму в романі «Місіс Деллоуей» (1925 р.).

В. Вулф – теоретик і критик літератури, її полеміка з принципами реалізму. Есеїстика В. Вулф («Власний простір» (1928 р), «Жіночі професії» (1931 р), «Три гінеї» (1928 р)).

Тема 7. Проблематика «втраченого покоління» в житті і творчості Е. Гемінгвея («Фієста. І сходить сонце»).

Історико-культурні витоки та художня специфіка літератури «втраченого покоління». Тема «втраченого покоління» у світовій літературі. Традиційні та новаторські художні риси літератури «втраченого покоління». Особливості ремарківського героя (за романами «На Західному фронті без змін»).

«Джазова» природа оповіді. Трагедія молодого покоління у творах Ф.С. Фіцджеральда («Оповідання джазової доби»).

Людина і війна у ранніх романах Е. Гемінгвея («Фієста. І сходить сонце», «Прощай, зброе!»). Морально-філософські засади новелістики Е. Гемінгвея. Ідея нездоланності людини в повісті «Старий і море».

Тема 8. Життя і творчість Ф. Кафки.

Особливості світовідчуття Ф. Кафки у контексті історико-культурної та літературної доби. Біографічна основа текстів Кафки.

Метафоричний характер модерністської прози Ф. Кафки. Жанрова своєрідність творчості (притчі; новели «У виправній колонії», «Вирок»; романи «Процес», «Замок», листи та щоденники). Трагедія відчуженої особистості у новелі «Перевтілення».

Абсурдна природа художнього світу та засоби його відтворення в романі «Процес». Проблема влади, основні ознаки існування людини в ХХ ст. і їх відображення у творчості й долі Кафки («відчуження», абсурд).

Тема 9. Світовідчуття екзистенціалізму в літературі ХХ століття.

Філософія екзистенціалізму та її значення в культурі ХХ століття. Екзистенціалізм як напрям в літературі 30–40-х рр. Головні ідейні джерела та концептуальний зміст екзистенціалізму.

Свобода та проблема ідентичності в французькій філософії екзистенціалізму. Екзистенційні мотиви в романі Ж.-П. Сартра «Нудота».

Конфлікт особистості й суспільства в повісті А. Камю «Сторонній». Проблема абсурдного героя в есе «Міф про Сізіфа. Есе про Абсурд». Пафос морального стоїцизму в романі А. Камю «Чума». Антифашистське спрямування твору.

Тема 10. Б. Брехт «Матінка Кураж і її діти...» в контексті теорії і практики «епічного» театру.

Епічний театр Б. Брехта: теоретичні засади і творча практика. Основні принципи «епічного» театру Б. Брехта. Ефект очуження як теоретико-літературна категорія.

Новаторський характер п'єси «Матінка Кураж та її діти». Зображення війни як засобу збагачення в драмі «Матінка Кураж та її діти». Новаторство Б. Брехта.

Тема 11. «Новий» роман у Франції (Н. Саррот, А. Роб-Грійс, М. Бютор, К. Сімон).

Розвиток жанру роману в II половині ХХ століття. Деканонізація роману: причини і наслідки. Школа «нового роману». А. Роб-Грійс – теоретик «нового роману». Особливості

поетики «нового роману».

«Тропізми» Наталі Саррот. Саморефлексія літератури (роман «Золоті плоди»).

Тема 12. Театр абсурду в контексті шукань світової драматургії ХХ ст. Е. Йонеско – С. Беккет.

Феномен театру абсурду як заперечення принципів традиційного театру: алогізм, безфабульність, пародіювання «правила трьох єдностей», відсутність звичного повчання.

Вплив філософії екзистенціалізму на концептуальні положення явища театру абсурду. Дослідження і розвідки Мартіна Ессліна щодо художньої практики драматургів-абсурдистів. Художній час і простір у п'єсах С. Беккета та Е. Йонеско. Жанрова своєрідність драм абсурдистів.

Концепція людини та людства у п'єсі С. Беккета «Чекання на Году». Абсурд в драматургії Ежена Йонеско: п'єса «Носороги».

Феномен театру абсурду та його вплив на подальший розвиток драматургії ХХ ст.

Тема 13. Латиноамериканський роман «магічного реалізму»: виникнення й еволюція. Г. Г. Маркес.

Шляхи розвитку літератури Латинської Америки. Явище нового латиноамериканського роману.

«Магічний реалізм» як естетична концепція латиноамериканської літератури ХХ століття. Фантасмагоричний характер оповідань Х.Л. Борхеса «Вавилонська бібліотека» та ін.

Традиції латиноамериканської культури у романі Г. Г. Маркеса «Сто років самотності». Семантичне поле назви роману Г. Г. Маркеса «Сто років самотності». Міф і дійсність у творі. Історія селища Макондо як біблійна історія. Принципи «магічного реалізму» в оповіданні «Стариган із крилами». Поетика неймовірного як способу відображення повсякденного. Мотив крил у світовій літературі.

Тема 14. Національні естетичні традиції у японській літературі ХХ століття (Р. Акутагава, К. Абе, Я. Кавабата).

Традиції і новаторство художнього мислення в японській літературі ХХ століття. Національні традиції Японії та їх переосмислення в художній літературі. Розвиток японської поезії.

Естетична досконалість та традиційна мудрість оповідань Р. Акутагава.

Новаторський характер прози Кобо Абе («Людина-ящик», «Жінка у пісках» та ін.). «Красою Японії народжений» – програмне есе Я. Кавабата-митця. Традиція чайної церемонії у повісті Я. Кавабата «Тисяча журавлів».

Тема 15. Роман-антиутопія у ХХ ст. (Є. Замятін – О. Гакслі – Дж. Орвелл).

Від утопії до антиутопії. Антиутопія ХХ століття: історія становлення та художня специфіка жанру. Антиутопічні мотиви роману Є. Замятіна «Ми». Сатирична спрямованість роману О. Гакслі «Який чудесний світ новий!».

Проблема «особистість і тоталітарна влада» в романі Дж. Орвелла «1984». Філософсько-алегоричний сенс казки-застереження Дж. Орвелла «Колгосп тварин».

Згубне майбуття суспільства без книги у романі Р. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом».

Тема 16. Трагедія молодого покоління у повосній американській літературі: Дж. Селінджер, «Над прірвою в житті»; поезія бітників.

Нонконформізм як реакція заперечення суцільної бездуховності суспільства споживання, «матеріального» розуміння щастя та успіху.

Визначення канадським соціологом Г. М. Маклюеном двох типів культури для «суспільства споживання». Роман Джерома Д. Селінджера «Ловець у житті» як маніфест літератури нонконформізму. Особливості стилю роману Селінджера «Ловець у житті». Сатиричне зображення «світу дорослих» в романі Селінджера «Ловець у житті».

Графіка конфлікту в романі. Сильові особливості твору Селінджера. Образ Холдена Колфілда як втілення протесту проти брехні «дорослого світу».

Рух бітництва та література бітників як перший зразок молодіжної контркультури.

Тема 17. Німецька повосенна література. «Група 47» та Г. Белль.

„Група 47” як центр літературного життя ФРН. Руйнація „нових міфів про війнуу творчості письменників-антифашистів.

Друга світова війна та її відлуння у творчості Г. Белля («Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...», «Де ти був, Адаме?»).

Новаторський характер прози Г. Грасса («Бляшаний барабан»). Проблеми історичної відповідальності. Гуманістичні ідеали німецької повосенної літератури.

Поезія П. Целана: основні тематичні вектори.

Тема 18. Проза «чорного гумору»: К. Воннегут.

Традиції американської «школи чорного гумору» у творчості К. Воннегута. Тема «правди про війну» в романі К. Воннегута «Бійня № 5, або Хрестовий похід дітей». Співставлення образів оповідача (наратора), письменника (Курта Воннегута) та Біллі Пілігрима.

Метафора «хрестового походу дітей» у структурі роману К. Воннегута «Бійня № 5».

Співставлення образів оповідача (наратора), письменника (Курта Воннегута) та Біллі Пілігрима.

Тема 19. Роман-притча та парабола: В. Голдінг, «Володар мух»; К. Абе, «Жінка в пісках».

Особливості роману-притчі у В. Голдінга. Огляд творчого шляху письменника і місце в ньому «Володаря мух». Літературна основа роману. Розвиток сюжету й конфлікту. Психологічні характеристики образів героїв та їх алегоричний, універсальний план. Біблійні мотиви у творі.

Роман-«парабола» К. Абе «Жінка в пісках» у контексті поширення екзистенціалістської філософії на теренах світової літератури 1960-70-х рр. Притчевий сюжет роману і варіанти прочитання його розв’язки. Композиційні особливості роману.

Людина в художньому світі К. Абе: універсальність образів та їх нівеляція. Тема відчуження. Універсальність хронотопу.

Специфіка деталей і мотивів, що розвивають тему відчуження. Національне і загальнолюдське в романі К. Абе.

Тема 20. Постмодерністський роман-бестселер: П. Зюскінд, «Запахи», Джон Фаулз, «Колекціонер».

Виникнення терміну «постмодернізм». Становлення та риси постмодерної свідомості. Позиція постмодерної свідомості щодо поєднання елітарної та популярної культури. Проблема маргінальності у постмодернізмі. Проблема відкритих текстів і засобів їх читання та інтепретації в постмодерній літературі.

Творчість Патріка Зюскінда в контексті європейського постмодернізму. Роман «Запахи» у творчій біографії Зюскінда. Проблематика роману. Етика і естетика як центральна колізія твору.

Принцип подвійного кодування в романі. Елементи маскультури: організація сюжету, тип героя. Інтертекстуальні виміри сюжету і системи персонажів твору. Відсутність полюсів добра і зла в історії становлення геніального митця (Патрік Зюскінд «Парфуми»).

Творчість Дж. Фаулза в контексті розвитку англійської літератури II пол. XX ст. Художньо-естетична позиція Дж. Фаулза. Екзистенціальна проблематика та її втілення в художній структурі роману «Колекціонер» (місце, роль і міра свободи в житті і мистецтві; конфлікт «невігласної більшості» і «елітарної меншості», колекціонування як антижиття). Міфологічні образи та їх функції в романі. Шекспірівський код у романі.

Гра з атрибутикою і знаковими текстами вікторіанської доби в романі Джона Фаулза «Жінка французького лейтенанта».

Гіпертексти як заперечення лінарності традиційної літератури. Ознаки гіпертексту в романі Милорада Павича «Хозарський словник».

Тема 21. Світові премії в галузі літератури.

Лауреати Нобелівської премії: твори, теми, проблеми, образи в національних літературах. Національні премії. Букерівська премія у Великобританії. Пулітцерівська премія в США.

Українські літературні премії. Лауреати. Знакові твори. Роль літературної премії в формуванні читацької художньої свідомості. Підсумки та художні перспективи літератури ХХ століття.

1.3. Теми практичних занять

Тема 1. Експресіонізм у світовій культурі та літературі.

Експресіонізм у творчості Л. Андрєєва, Г. Тракля, М. Цветаєвої).

1. Зародження експресіонізму в Німеччині. Експресіоністські об'єднання «Штурм» та «Акціон», їх творча активність протягом «експресіоністського десятиліття» (1910 – 1921).
2. Експресіонізм як модерністський мистецький напрям: зародження й розвиток, філософсько-естетична основа, поетикально-стильові особливості, представники.
3. Особливості світогляду та художнього стилю експресіоністів.
4. «Сутінки людства» – антологія ранньої німецької експресіоністської лірики.
5. Провідні мотиви в експресіоністській ліриці (на прикладі творчості Г. Гайма, Г. Тракля, Г. Бенна та ін.).
6. Творчість Л. Андрєєва. «Красный смех». Особливість композиції.
7. Розвиток експресіонізму в Росії. «Душа, не знающая меры...»: «максималізм» М. Цветаєвої.

Завдання:

- Охарактеризуйте експресіонізм як художнє явище. На прикладі поезії Г. Тракля розкрийте специфіку творчої лабораторії митця-експресіоніста.
- Відшукайте яскраві зразки експресіоністської лірики, проаналізуйте їх крізь призму вияву ознак експресіонізму, зверніть увагу на звукопис, ритмомелодіку, кольоросистему.

- Знайдіть ознаки експресіонізму у творчості М. Цветаєвої. Зверніть увагу на художні засоби: антитези, градації, епітети, алегорії, гіперболи, контрасти тощо.

Художні тексти

1. Тракль Г. Себастьянові сні / упоряд. і пер. з нім. Тимофія Гаврилів. Львів: ВНТЛ-Класика, 2004. 400 с.
2. Цветаева М. Стихотворения и поэмы / вступ. ст., сост., подг. текста и примеч. Е. Коркиной. Ленинград: Сов. писатель, 1990. 800 с.

Література

1. Аверинцев С. Георг Тракль: «Poète maudit» на австрийский манер. *Вопросы литературы*. 1999. № 5. URL: <http://magazines.russ.ru/voplit/1999/5/averinc.html>
2. Головин Е. Тот, кто идет против дня, не должен бояться ночи [Электронный ресурс]. URL: <http://golovinfond.ru.k0.gfns.net/content/georg-trakl-gipoteza-no1>
4. Експресіонізм. Збірник наукових праць. Львів: ВНТЛ-Класика, 2005. 152 с.
5. Энциклопедия экспрессионизма: Живопись и графика. Скульптура Архитектура. Литература. Драматургия. Театр. Кино. Музыка / Л. Ришар; науч. ред. и авт. послесл. В. М. Толмачёв. Москва: Республика, 2003. 432 с.
6. Кравець Я. Верхарн і В. Стефаник: деякі аспекти типології та відмінності творчості. *Іноземна філологія*. Львів. 1999. Вип. 111. С. 283–291.
7. Крашенников А. Букет Тракля. Магадан: ИП Кацубина Т. В., 2014. 151 с.
8. Моклиця М. Модернізм як структура: Філософія. Психологія. Поетика: [монографія]. Луцьк: РВВ Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1998. С. 96–101.

Тема 2. Австрійська література.

Новелістика Стефана Цвейга.

1. Австрійський феномен у контексті німецькомовної літератури ХХ ст. (універсалізм, поєднання загального й часткового, вихід за межі локального, філософічність тощо).

2. Творчість Стефана Цвайга (1881–1942).
3. Жанрова багатогранність художньої спадщини митця.
4. С. Цвайг як майстер психологічної новели. «Перші переживання» (1911), «Амок» (1922), «Сум'яття почуттів» (1927).
5. Психологізм як діючий засіб драматизації звичних ситуацій у новелах «Пекуча тасмниця», «24 години з життя жінки», «Лист незнайомої», «Амок».

- Основний конфлікт, тематика та проблематики новел.
- Своєрідність композиції (наявність обрамлення, преамбули), специфіка оповіді.
- Сюжетна двовимірність (сюжет і підсюжет).
- Ключові деталі, їх смислове навантаження.
- Природа (звукова, кольорова) як контраст, тло чи спільник.
- Кольорова гама, символічне наповнення світла і темряви.
- Портретна характеристика у новелах.

Завдання:

1. Літературознавчий аналіз жанрових особливостей новели, визначення її основних композиційних компонентів, новела та оповідання (на базі літературознавчих словників).
2. Опрацювати дослідження: Б. Сучков «Стефан Цвейг», законспектувати матеріал, присвячений аналізу новелістики С. Цвейга.
3. Виписати ключові деталі новел, визначити їх смислове наповнення.
4. Виписати цитатні характеристики персонажів новели «Амок».

Література:

1. Австрийская новелла XX века: пер с нем. / Сост. и вступит. статья Ю. Архипова. Москва: Худож. лит., 1981. 519 с.
2. Бургардт О. Стефан Цвайг. *Вибрані твори*. Дрогобич, 2003. С. 257–262.
3. Затонский Д. Австрийская литература в XX столетии. Москва: Художественная литература, 1985. 442 с.
4. Затонський Д. Феномен австрійської літератури. *Вікно в*

- світ*. 1998. № 1.
5. Каралашвили Р. Знакомство с Homo Austricus. *Иностранная литература*. 1982. № 9.
 6. Косенко Ю. Про жанрову своєрідність новели. *Радянське літературознавство*. 1973. № 3.
 7. Овсяніков В. Використання антитези в новелах С. Цвейга. *Іноземна філологія. міжвід. респ. збірник*. 1972. Вип. 29.
 8. Оніщенко О. Стефан Цвейг: психоаналітичний проект. *Гуманітарний часопис*. 2007. № 1. С. 33–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gumc_2007_1_6
 9. Сучков Б. Лики времени. Ф. Кафка, С. Цвейг, Г. Фаллада, Л. Фейхтвангер, Т. Манн. Москва: Худож. лит., 1969. 445 с.
 10. Цибенко Л. Дискурс австрійської літератури в сучасній германістиці. *Вікно в світ*. 1998. № 2.
 11. Цвейг Стефан. Лист незнайомки; Згасле серце; Амок; Страх: новели: пер. з нім. Київ: Знання, 2016. 222 с.
 12. Цвейг Стефан. Світ учора. Спогади європейця. Харків: Фоліо, 2018. 409 с.

Тема 3. Творчість Франца Кафки

1. Франц Кафка (1883–1924) – один із фундаторів європейського модернізму. Особливості світосприйняття письменника.
2. Життя і творчість письменника, їх пов'язаність.
3. Відображення у творах Кафки глибинних суперечностей і колізій буття людини. Проблема міфологізму Кафки, поєднання реального й ірреального в його творчості.
 - Власне життя як об'єкт художнього переосмислення (роман «Процес» (1925), новели «Перевтілення» (1916), «У виправній колонії» (1919)).
 - Особливості індивідуального стилю митця. Синтез поетик різних художніх систем у прозі Кафки (експресіонізм, сюрреалізм, екзистенціалізм, абсурдизм). Специфіка використання фантастичних елементів. Поетика сну.
 - Тематика та проблематика творів. Зміст центральних метафор у творах «Процес», «Перевтілення».
 - Жанрова та композиційна своєрідність прози, часопросторова сфера.

- Образ «маленької людини», через свідомість якої проектується дійсність («Перевтілення», «Процес»).

Завдання:

1. Опрацювати статті: Д. Затонський «Франц Кафка»; Є. Волошук «Франц Кафка – Томас Манн: два типа модерністського свідомості».
2. Визначити всіх персонажів, до яких звертався за допомогою Йозеф К. у романі «Процес».
3. Обміркувати різні варіанти трактування притчі, розказаної священиком у соборі.
4. Простежити біблійні алюзії у творі (Є. Волошук. Хроника странствий духа. Этюды о Франце Кафке).
5. Розглянути метафоричний зміст образу процесу в полі існуючих інтерпретаційних теорій.

Література:

1. Белоножко Валерий. Невеселые заметки о романе «Процесс». URL: <http://magazines.russ.ru/ural/2000/8/ural13.html>
2. Блум Г. Кафка: канонічна наполегливість та «непорухність». *Західний канон: книги на тлі епох*. Київ, 2007. С. 514–531.
3. Борецький М. Гріх бути байдужим: До вивчення творчості Ф. Кафки. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 1997. № 10. С. 40–42.
4. Брод М. О Франце Кафке. Пер. с нем. Е. Кибардиной, Т. Снежинської, М. Некрасова. СПб.: Академ. Проект, 2000. 505 с.
5. Буряк С. Відчувати чужий біль: [Трагедія відчуження особистості в новелі Ф. Кафки «Перевтілення» Хар. ка гол. образу]. *Зарубіжна література*. 2002. № 34. С. 4–9.
6. Вовк Я. Жорстокий світ самотності. Оповідання Ф.Кафки «Перевтілення». *Зарубіжна література*. 2002. № 4. С. 28–30.
7. Волошук Е. Хроника странствий духа: етюды о Франце Кафке. Київ: Юніверс, 2001. 144 с.
8. Волошук Е. Франц Кафка – Томас Манн: два типа модерністського свідомості. *Русский язык и литература в*

- учебных заведениях. 2006. № 1.
9. Днепров В. Метафорический роман Кафки. *Идеи времени и формы времени*. Ленинград, 1980. С. 432–485.
 10. Затонський Д. Феномен австрійської літератури. Франц Кафка. *Вікно в світ*. 1998. № 1.
 11. Кафка Ф. Перевтілення. (Статті А. Андроника, А. Угриня, Є. Волощук, Л. Яременко). *Вікно в світ*. 1998. № 3.
 12. Канетти Э. Другой процесс. Франц Кафка в письмах к Фелице. *Иностранная литература*. 1993. № 7. URL: <http://www.e-reading.club/book.php?book=140543>
 13. Копистянська Н. Особливості створення соціально-історичного хронотопу в романах Ф. Кафки «Процес» і «Замок». *Іноземна філологія: республ. міжвідом. наук. збірник*. Вип. 110. Львів, 1997.
 14. Макловская Л. «Расколотый мир» в рассказе Ф. Кафки «Преображение». *Зарубіжна література*. 2006. № 34. С. 21–23.
 15. Мухомеджанова С. Художній світ Ф. Кафки. *Зарубіжна література*. 2004. № 32. С. 3–6.
 16. Набоков В. «Прокинувшись з неспокійного сну... (Ф. Кафка «Перевтілення»): пер. з англ. *Зарубіжна література*. 2002. № 34. С. 11–12.
 17. Набоков В. Франц Кафка. *Всесвіт*. 1993. № 3–4. С. 152–164.
 18. Павлова Н. Форма речи как форма смысла. За романом Ф. Кафки «Процес». *Вопросы литературы*. 2003. № 4.
 19. Питуляк В. Часово-просторова організація роману «Замок» Франца Кафки. *Іноземна філологія: республ. міжвідом. наук. збірник*. Вип. 104. Львів, 1992.
 20. Факторович Б., Штейнбук Ф., Бойко Л. Франц Кафка «Перевтілення»: матеріали до варіативного вивчення. *Вопросы литературы*. 1999. № 7. С. 45–58.
 21. Чечетіна Л. Заглянемо у світ Ф. Кафки: Урок-бесіда за новелою «Перевтілення». 11 клас. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. 2003. № 10. С. 28–31.

Тема 4. «Епічний театр» Б. Брехта: теорія і практика

Бертольта Брехт.

1. «Епічний театр» Б. Брехта: теорія і практика.
2. Протиставлення двох форм театру: «драматичного» («арістотелівського») і «епічного» («неарістотелівського»).
3. Світоглядна й творча еволюція Б. Брехта. «Ефект очуження» в драматургії Б. Брехта.
4. Антивоєнна драма «Матінка Кураж та її діти» як пересторога напередодні Другої світової війни:
 - Історико-літературні джерела п'єси, її антивоєнний пафос.
 - Елементи брехтівської театральної мови в п'єсі.
 - Роль зонгів у драматургії автора.
5. Новаторство Брехта-драматурга, його вплив на світове театральне мистецтво.

Завдання:

- законспектувати розділ із монографії Фрадкіна. «Брехт. Путь и метод» (суть теорії брехтівського театру).
- визначити риси «епічного театру» у драмі «Матінка Кураж і її діти».

Література

1. Брехт Б. Три епічні драми. Укладач О. С. Чирков. Житомир: «Полісся», 2010. 296 с.
2. Брехт Б. Про мистецтво театру (Упорядкування, вступна стаття, коментарі і переклад). Київ: Мистецтво, 1977. 365 с.
3. Брехтівський часопис (Brecht-Heft): статті, доповіді, есе: Збірн. наук. праць (філолог. науки): № 1 / *Ред. колегія Бондарева О., Білоус П., Волощук Є. та ін.* Житомир: Житомирський університет імені Івана Франка, 2011. 180 с.
4. Волощук Е. Драматургія Бертольда Брехта. *Зарубіжна література в навчальних закладах.* 2001. № 9. С. 41–47.
5. Гюнтер Г. Остранение – Брехт и Шкловский. *Русская литература.* 2009. № 2. С. 59–66.
6. Ковригина Н. На пути к эпическому театру. Ранняя драматургия Б. Брехта. Иркутск: Изд-во Иркутского ун-та, 1993. 111 с.

7. Чирков О. Бертольт Брехт. Життя і творчість. Київ: Дніпро, 1981. 158 с.
8. Чирков О. Діалектичний театр – театр епічний? *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2009. № 44. С. 183–188.
9. Чирков А. Эпическая драма (проблемы теории и поэтики). Київ: Вища школа, 1988. 160 с.
10. Шумахер Эрнст. Жизнь Брехта. Москва: Радуга, 1988. 350 с.

Тема 5. Французький екзистенціалізм. Творчість Ж.-П. Сартра й А. Камю.

1. Екзистенціалізм у філософії та естетиці ХХ ст.: основні категорії та поняття.
2. Французький екзистенціалізм та філософська програма А. Камю у 30-40 рр. ХХ ст.: трактат «Міф про Сізіфа» та екзистенціальна концепція загального Абсурду.
3. Роман «Чума». Конкретно-історичний і метафізичний зміст базової метафори роману. Багатоваріантність вибору персонажів роману (Ріє, Рамбер, Панлю та ін.). Абсурд і його подолання ідеєю людської солідарності:
 - Образ чуми як прояву абсурдності буття; багатозначність тлумачення образу у тексті.
 - Образ доктора Ріє як втілення авторської позиції: спосіб життя, ставлення до чуми, дієвий гуманізм, трагічний підтекст його світосприйняття.
 - Різні ставлення до чуми героїв твору, індивідуальні концепції людського життя.
 - Метафоричний характер твору. Проблема жанру (роман-притча, роман-метафора, роман-хроніка, роман-міф ХХ ст.).
4. Категорії смерті, свободи, відповідальності у творчості А. Камю.
5. Ж. П. Сартр як засновник літератури екзистенціалізму. Формування філософських та естетичних поглядів.
6. Роман «Нудота» – філософсько-естетичний маніфест атеїстичного

екзистенціалізму.

- Ідея свободи вибору в «межовій» ситуації.
- Світоглядна позиція Рокантена. Герой як романний персонаж і як персоніфікована філософська схема.
- Викриття культурних і соціальних ілюзій.

Література

1. Андреев Л. Жан-Поль Сартр. Свободное сознание и XX век. Москва: Моск. рабочий, 1994. 333 с.
2. Андреев Л. О романе «Тошнота». *Иностр. лит.* 1989. № 7. С. 127–133.
3. Великовский С. В поисках утраченного смысла. Очерки литературы трагического гуманизма во Франции. Москва: Худож. лит., 1979. 295 с.
4. Великовский С. Грани «несчастливого сознания»: театр, проза, философская эссеистика, эстетика Альбера Камю. Москва: Искусство, 1973. 240 с.
5. Долгов К. От Киркегора до Камю: Философия. Эстетика. Культура. Москва: Искусство, 1990. 399 с.
6. Ерофеев В. Ж.-П. Сартр. *Французская литература 1945–1995*. Москва, 1995. С. 70–87.
7. Зенкин С. Человек в осаде. *Ж.-П. Сартр. Стена: Избранные произведения*. Москва: Политиздат, 1992. С. 6–11.
8. Киссель М. Философская эволюция Ж.-П. Сартра. Ленинград: Лениздат, 1976. 239 с.
9. Кузнецов В. Жан-Поль Сартр и экзистенциализм. Москва: Издательство МГУ, 1969. 286 с.
10. Моруа А. Альбер Камю. *От Монтеня до Арагона*. Москва: Радуга, 1983. 677 с.

Тема 6. Театр абсурду Е. Йонеско та С. Беккета

План

1. «Театр абсурду», його представники і характерні ознаки: руйнація звичної логіки дії, відсутність характерів,

- абсурдність діалогів, гра слів, широке використання гротеску тощо.
2. Творча еволюція Ежена Йонеско.
 3. Ранні п'єси Йонеско («Голомоза співачка», «Урок» та ін.). Проблематика; особливості композиційної побудови; відсутність традиційного конфлікту; образи-маріонетки.
 4. Абсурд в драматургії Е. Йонеско. П'єса «Носороги»:
 - сенс назви
 - «омасовлення людини: стандартизація, нівелювання людської особистості в сучасному суспільстві;
 - «трагедія мови»: руйнування смислу, мовна алогічність;
 - нонконформізм: збереження людського в людині.
 5. Авторська позиція в п'єсі «Носороги». Політичний та ідеологічний підтекст сюжету-притчі.
 6. Особливості поетики багатоактних п'єс Йонеско (композиційний принцип «сценічної метафори», умовність хронотопу та розвитку конфлікту, алегоричність та умовність персонажів тощо).
 7. Семюель Беккет – класик «театру абсурду». П'єса «Чекаючи на Годо»:
 - людина і світ: беззахисність особистості перед тотальним насильством, безсилля перед обличчям смерті;
 - смерть – символ фатальної приреченості людини, абсурдності людського існування;
 - сенс центральної метафори: надія чи безнадійність?
 - особливості конфлікту й композиції, специфіка образів. Використання прийомів ексцентрики.
 8. Вплив театру Йонеско та Беккета на світову драматургію.

Література

1. Абсурд и вокруг него: сб. статей / Отв. ред. О. Буренина. Москва: Языки славянской культуры, 2004. С. 372.
2. Беккет С. Чекаючи на Годо. *Французська п'єса ХХ століття: Театральний авангард: збірник* / Упоряд. Олександр Буценко. Київ: Основи, 1993.
3. Васильєв Є. «Театр абсурду» чи «театр парадоксу»?

Зарубіжна література в навчальних закладах. 1997. № 11. С. 35–37.

4. Виктор Д. Театр абсурда. *Театр.* 1964. № 10. С. 114–118.
5. Висоцька Н. О. Сучасна драматургія США. *Сучасна американська література: проблеми вивчення та викладання.* Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2002. С. 167–198.
6. Гричаник Н. Проблема масового знелюднення особистостей у драмі Е. Йонеско «Носороги». *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна.* Харків: Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 1964. № 836: Серія: Філологія. Вип. 54. 2008. С. 206–208.
7. Діброва В. Шляхи театрального авангарду. Ежен Йонеско. *Всесвіт.* 1988. № 10. С. 40–52.
8. Дорошевич А. «Человек без качеств» на підмостках. *Театр.* 1965. № 11. С. 133–144.
9. Йонеско Е. Голомоза співачка. *Всесвіт.* 1988. № 10. С. 126–144.
10. Михеева А. Когда на сцене ходят носороги...: Театр Абсурда Эжена Йонеско. Москва: Искусство, 1967. 176 с.
11. Рогозинський В. Моторошні метаморфози, або феномен стадності за Еженом Йонеско. *Зарубіжна література в навчальних закладах.* 1998. № 10. С.43–46.
12. Шпиталь А. Беккет. *Зарубіжна література в навчальних закладах.* 1997. № 10.
13. Якимович Т. З художнього світу Франції. (Класика. Антикласика. Творчий жерміналь): збірник статей. Київ: Дніпро, 1981. 276 с.

Тема 7. Творчість Ернеста Гемінгвея в контексті розвитку американської літератури ХХ ст.

1. Література «втраченого покоління».
2. Основні етапи творчості, світоглядно-етичні та естетичні принципи Е. Гемінгвея (1869–1961).
3. Тематика та проблематика творчості: «Фієста. І сходить сонце» (1926), «Прощавай, зброє» (1929), «По кому подзвін» (1940), «Старий і море» (1952). Нобелівська премія (1954).

4. Новаторство прози (принцип айсберга): лаконізм, стислість, ритмічність, відсутність коментарів, афористичність, фактографічність, лейтмотив, відвертість оповіді від першої особи, екстремальність ситуацій тощо.
5. Художня реалізація «теорії айсберга» у романі «Фієста. І сходить сонце».
 - Біографічна основа сюжету. Конфлікт твору.
 - Джейкоб Барнс як герой «хемінгуєвського типу», його минуле, особливості світосприйняття.
 - Образ кориди у творі.
 - Тема кохання в умовах війни як художнє вираження трагічної концепції буття, лейтмотив теми.
 - Символічний зміст назви роману й тема втраченого покоління.
6. Символічно-філософське наповнення повісті-притчі «Старий і море». Фабула і підтекст. Образи-символи у творі: риба, море, акули, леви, хлопчик Моліно, туристи та ін.

Самостійна робота:

1. Опрацювати статтю Д. Затонського «Ернест Хемінгуей – письменник і людина».
2. Опрацювати монографію Т. Денисової «Ернест Хемінгуей. Життя і творчість» щодо художніх особливостей стилю «айсберга».
3. Знайти епізоди в романі «Фієста. І сходить сонце», у яких автор, порушуючи проблему безглуздості воєн, застосовує стиль «айсберга».

Література:

1. Анастасьєв Н. Творчество Эрнеста Хемингуэя: книга для учащихся. Москва: Просвещение, 1981. 112 с.
2. Грибанов Б. Хемингуэй. Москва: Молодая гвардия, 1971. 448 с.
3. Девдюк І. Проблема трагізму буття у романі Е. Хемінгуея «Прощай, зброе». *Zbiór raportów naukowych. „KNOWLEDGE SOCIETY”*, – Warszawa, 2014. URL: <http://xn-->

e1aajfpcds8ay4h.com.ua/files/txt/scientific_conference_34/zborni_k_Lodz_34_5-1.pdf.

4. Девдюк І. У світі без ілюзій. Романи Е. Хемінгуей «Прощавай, зброе» та А. Камю «Сторонній» і «Чума» крізь призму екзистенціальних вимірів. *Зарубіжна література в школах України*. 2006. № 3. С. 6–9.
5. Затонський Д. Від респекту до підтексту. *Зарубіжна література*. 1998. № 5.
6. Затонський Дмитро. Ернест Хемінгуей – письменник і людина. *Вікно в світ*. 1999. № 6.
7. Денисова Т. «Герой кодексу», а насправді вірний собі. *Тижневик «ЗЛ»*. 1991. № 45.
8. Денисова Т. Ернест Хемінгуей: Життя і творчість. Київ: Дніпро, 1972. 164 с.
9. Денисова Т. Секрет «айсберга» (о художественных особенностях прозы Хемингуэя). *Литературная учеба*. 1980. № 5.
10. Денисова Т. Літературний процес ХХ сторіччя. Між двома світовими війнами: людина і світ. *Вікно в світ*. 1999. № 5 (8).
11. Лидский Ю. Я. Творчество Эрнеста Хемингуэя. Київ: Наукова думка, 1978. С. 385–401.
12. Федорчук М. Внутрішній монолог як засіб психологізації зображення у прозі Е. Хемінгуей. *Іноземна філологія. Респ. міжвід. зб.* Львів, 1986. Вип. 84.

Тема 8. Новий латиноамериканський роман – «Сто років самотності» Г. Гарсія Маркеса

План

1. Поняття «магічного реалізму». Відображення історично-культурної самотності Латинської Америки у творчості Гарсія Маркеса.
2. «Сто років самотності» в контексті латиноамериканської нової прози.
3. Огляд творчого шляху Г. Гарсія Маркеса.
4. Історія створення і прочитання роману «Сто років самотності». «Сто років самотності» як узагальнення долі латиноамериканського континенту. Національна міфологема

- самотності.
5. Сюжетна основа роману. Риси епопейного, «сімейного», автобіографічного різновидів жанру, роману-«міфу», хроніки тощо.
 6. Особливості «спірального» хронотопу.
 7. Основні проблеми роману: родова замкненість, любов і шлюб, людина і цивілізація, технічний прогрес, біологічний, матеріальний і духовний розвиток особистості, зміна поколінь і цивілізацій, співвідношення історичного і метафізичного часу.
 8. Особливості поетики роману:
 - Поєднання піднесеного і низького, комічного і трагічного.
 - Сполучення епічних, міфологічних і біблійних елементів.
 - Поєднання реалістичного і міфічного в романі.
 - Принцип карнавалізації на різних рівнях романної структури.
 - Стиль роману (травестійність, іронія, стилістичні й образні алюзії тощо).
 9. Плодотворність традицій «міфічного реалізму» та вплив Маркеса у світовій літературі доби постмодернізму.

Художні тексти

Роман «Сто років самотності» Г. Гарсія Маркеса.

Література

1. Варгас Льоса М. Дивний світ Макондо. *Всесвіт*. 1971. № 12.
2. Гарсія Маркес Габриель. Сто лет одиночества: Роман, стаття: пер. с исп. Москва: АСТ: Олимп, 2002. 429 с.
3. Гирин Ю. Поэтика сверхпредельности: К интерпретации художественных процессов латиноамериканской культуры. СПб.: Алетейя, 2008. 216 с.
4. Грищенко Л. «Від історії людства до історії духовності». Матеріали до вивчення роману Г. Г. Маркеса «Сто років

самотності». *Всесвітня література та культура*. 2001. № 5. С. 41–44.

5. Дітькова С. Приречені на самотність. До вивчення роману Г. Г. Маркеса «Сто років самотності». *Всесвітня література та культура*. 2005. № 9. С. 13–18.

6. Дубин Б. Зеркало в центрі лабіринта (О символіці запредельного у

Х. Л. Борхеса). *Вопросы литературы*. 1991. № 4. С. 154–159.

7. Затонський Д. Ще один Габріель Гарсія Маркес. *Всесвіт*. 1978. № 1.

8. Земсков В. Габриель Гарсія Маркес. Очерк творчества. Москва: Художественная литература, 1986. 224 с.

9. Кутейщикова В., Осповат Л. Новый латиноамериканский роман: 50–70-е годы: литературно-критические очерки. Москва: Сов. писатель, 1983. 422 с.

10. Огнева Е. К новому латиноамериканському роману. *Зарубежная литература XX века* / Под ред. Л. Андреева. Изд. 2-е, испр. и доп. Москва: Высшая школа, 2004. С. 518–555.

11. Очерки творчества латиноамериканских писателей XX века / Под общей ред. В. Земскова и А. Кофмана. *История литератур Латинской Америки: в 5 кн.* Кн. 5. Москва: Наука, 2005. С. 770.

12. Папоров Ю. Габриель Гарсія Маркес. Путь к славе. СПб.: Азбука-классика, 2003. 52 с.

13. Письменники Латинської Америки про літературу. Москва: Веселка, 1982. 140 с.

14. Покальчук Юрій. Латиноамериканський роман. Київ: Дніпро, 1980. С. 273.

**Тема 9. Антиутопія – провідний філософський жанр прози
XX століття (О. Гакслі «Який чудесний світ новий»,
Дж. Орвелл, «1984»)**

План

1. Антиутопія як жанр: історія виникнення, традиції, еволюція.
2. Англійська антиутопія як соціально-філософський жанр прози XX ст.
3. Антиутопічний зміст роману «Який чудесний світ новий»

О. Гакслі (1932).

- Часопросторова організація, основний конфлікт твору.
 - Особливості суспільно-політичного та культурного життя антиутопічної країни (державний устрій, побут, релігія, мистецтво, наука тощо).
 - Значення любовної інтриги, проблема «зайвих людей».
 - Спосіб поєднання художнього та публіцистичного пластів.
 - Функції епіграфу, музичних тем і прийомів, шекспірівські алюзії у творі.
3. Витоки та соціальна практика ідеї тоталітаризму у романі Дж. Орвелла «1984»:
- Основні риси альтернативного суспільства майбутнього у романі.
 - Квазімораль альтернативного суспільства.
 - Сенс протесту головних героїв роману О'Брайєна та Джулії.
 - Спрямованість сатири в орвеллівському романі «1984».
5. Художня своєрідність роману: поліфонізм, публіцистичність, використання притчі, метафоричність, гіперболізація, елементи абсурду, мовні особливості «новоязу», прийоми створення антиутопічної безвиході.
6. Майбутнє людства крізь призму антиутопії Орвелла.
7. Особливості конфлікту і сюжету в антиутопіях Орвелла.

Художні тексти

Романи: О. Гакслі «Який чудесний світ новий», Дж. Орвелл «1984».

Література

1. Антиутопии XX века: сборник / сост.: В. Бабенко; Вступ. ст. Э. Геворкян; Послесл. А. Зверев. Москва: Книжная палата, 1989. 348 с.
2. Недошивин В. Можно ли погасить звезды?: Проза отчаяния и надежды Дж. Оруэлла. *Оруэлл Дж. Роман. Сказка. Эссе.* Ленинград, 1990. С. 391–428.

3. Оруэлл Джордж. «1984» и эссе разных лет: роман и художественная публицистика: пер. с англ. Москва: Прогресс, 1989. 378 с.
4. Рябчук М. Похмурий пророк, або Орвеллівський світ на українських теренах. *Кур'єр Кривбасу*. 2000. № 127. С. 147–151.
5. Сабат Г. У лабіринтах утопії та антиутопії. Дрогобич: Коло, 2002. 160 с.
6. Скураговський В. Міф про Джорджа Орвелла. *Всесвіт*. 1988. № 4. С. 128–130.
7. Чаликова В. Размышления о «Скотном дворе». *Родник*. 1988. С. 75–79.
8. Шахова К. Англійська художня антиутопія у світовому контексті. *Література Англії ХХ ст.: навч. посібник*. Київ: Вид-во Київ. ун-ту, 1993. С. 46–71.
9. Шацкий Е. Утопия и традиция: пер. с пол. Москва: Прогресс, 1990. 455 с.

Тема 10. Філософський роман-притча та роман-«парабола» у світовій літературі повоєнного часу (В. Голдінг, «Володар мух» – К. Абе, «Жінка в пісках»).

План

1. Місце філософсько-психологічного роману в повоєнній світовій літературі. «Пам'ять жанру» (М. Бахтін) та його еволюція у ХХ ст. Різновиди жанру.
2. Особливості роману-притчі у В. Голдінга.
3. Огляд творчого шляху письменника і місце в ньому «Володаря мух».
4. Літературна основа роману. Розвиток сюжету й конфлікту.
5. Психологічні характеристики образів героїв та їх алегоричний, універсальний план.
6. Композиційні особливості роману. Підтекст розв'язки і фінального епізоду.
7. Роман-«парабола» К. Абе «Жінка в пісках» у контексті поширення екзистенціалістської філософії на теренах світової літератури 1960-70-х рр.
8. Притчевий сюжет роману і варіанти прочитання його

- розв'язки.
9. Композиційні особливості роману.
 10. Людина в художньому світі К. Абе: універсальність образів та їх нівеляція. Тема відчуження. Універсальність хронотопу.
 11. Специфіка деталей і мотивів, що розвивають тему відчуження.
 12. Національне і загальнолюдське в романі К. Абе.
 13. Екзистенціалістська основа авторської позиції.
 14. Розширення меж і можливостей жанру філософського роману в літературі ХХ ст. (на прикладі притчі-«параболи»: підсумок).

Художні тексти

Романи В. Голдінга «Володар мух» та К. Абе «Жінка в пісках».

Література

1. Вайль П. Всё – в саду: Токио – Кобо Абэ, Киото – Мисима. *Иностранная литература*. 1998. № 4. С. 225–237.
2. Джонг-Гирвельд Дж. Типы одиночества. *Лабиринты одиночества* / пер. с англ., сост. и предисл. Н. Покровского. Москва: Прогресс, 1989. С. 301–319.
3. Ивашева В. Литература Великобритании ХХ века: учебник для вузов Москва: Высшая школа, 1984. 488 с.
4. Литература Англии. ХХ век / под ред. К. Шаховой. Київ, 1987. С. 256–283.
5. Нумано М. Граница японской литературы и её сдвиг в мировом контексте. *Иностранная литература*. 2002. № 8. С. 242–248.
6. Пискунова Т. А. Роман У. Голдінга «Повелитель мух» как трагическое произведение. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*. 2017. Т. 31. С. 1076–1080. URL: <http://e-koncept.ru/2017/970230.htm>.
7. Рехо К. Современный японский роман. Москва: Наука, 1977. 302 с.

8. Федоренко М. Грані реальності й вигадки. *Абе Кобо «Жінка в пісках»*. Київ: Дніпро, 1988. С. 5–22.

Тема 11. Постмодерністський роман-бестселер (П. Зюскінд, «Запахи»)

План

1. Постмодернізм та його особливості. Головні ознаки постмодерних творів. «Світ як текст» і «текст як світ».
2. Традиційне і новаторське в сучасному філософському романі (на прикладі роману П. Зюскінда «Запахи»).
3. Інтертекстуальність як головна якість сюжетної основи роману.
4. Проблематика; філософський підтекст головних колізій.
5. Образ головного героя. Прийоми зображення персонажів – стилізація, травестія, гротеск, карикатура тощо.
6. «Смерть автора» як проблема сучасного літературного твору («тексту») на прикладі роману П. Зюскінда.
7. Образ Гренуя в контексті міфу про митця і надлюдину.
8. Синтетизм жанру.
9. Парадоксальність і інтелектуальна метафоричність роману.
10. Постмодерністський світогляд у романі П. Зюскінда: концепція людини; розуміння ролі митця і мистецтва; концепція суспільного розвитку (прогресу науки, моральних цінностей, зміни стосунків людини з природою тощо).

Література

- Акулова Н. Постмодернізм як філософсько-естетичне явище. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2007. № 765. Вип. 50. С. 146–150.
- Бігун Б. Постмодерністський образ світу. *Зарубіжна література*. 1999. № 6.
- Білоцерківець Н. Геніальна компіляція. *Всесвіт*. 1993. № 11–12. С. 102–104.
- Венгерова Э. Послесловие к роману. От переводчика. *Иностранная литература*. 1999. № 8.

- Дискуссия о постмодернизме. *Вопросы литературы*. 1991. № 11–12.
- Лімборський І. Просвітництво і постмодернізм – два витки однієї спіралі? *Всесвіт*. 2004. № 7–8. С. 178–184.
- Маньковская Н. Феномен постмодернизма. Художественно-эстетический ракурс. 2-е изд., переработанное и дополненное. Москва–Санкт-Петербург: Центр гуманитарных инициатив, 2016. 496 с.
- Первак О., Решетняк О., Романовська Н., Ратушняк О. П.Зюскінд «Запахи»: у пошуках методичних варіантів. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2002. № 4. С. 39–44.
- Пікун Л. Дзеркальна гра набутками культури: романтична та постмодерністська модель (на матеріалі романів М. Шеллі «Франкенштейн, або Сучасний Прометей» і П. Зюскінда «Парфуми. Історія одного вбивці»): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.04 / Пікун Л. В.; Київ. нац. лінгвістич. ун-т. Київ, 2006. С. 12–14.
- Постмодернизм. Литературный гид. *Иностранная литература*. 1994. № 1.
- Чертенко О. Мандри руїнами штукарьського замку (огляд творчості Патріка Зюскінда). *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2002. № 5–6. С.84–85.
- Якимович А. Пансион мадам Гайяр, или Безумие раз ума. *Иностранная литература*. 1992. № 4. С. 226–236.

РОЗДІЛ 2. ЗАСОБИ КОНТРОЛЮ

2.1. Методи навчання

Методи навчання: пояснювально-ілюстративний метод, метод проблемного викладання, евристичний метод, дослідницький метод.

Методи викладу навчального матеріалу – лекція, практичне заняття, консультація.

Наочні методи навчання – ілюстрування (художні тексти), демонстрування з використанням технічних засобів (слайди).

Техніки: навчальна дискусія, створення проблемної ситуації, інтелектуальний експеримент.

2.2. Методи контролю

Поточний контроль здійснюється у формі оцінювання виступів на практичних (семінарських) заняттях, участі у дискусіях. Передбачено також підготовку індивідуальних проєктів (медіапрезентацій) та написання есеїстичної роботи. Курс закінчується іспитом.

2.3. Розподіл балів та критерії оцінювання

Поточний контроль (мах = 40 балів)						Модульний контроль (мах = 60 балів)					Загальна кількість балів		
Модуль 1						Модуль 2							
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			МКР 1		МКР 2					
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10	Т 11	30	30	100
4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4			

Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	Відмінно	Зараховано
82 – 89	Дуже добре	

75 – 81	Добре	
67 –74	Задовільно	
60 – 66	Достатньо	
1 – 59	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

3.1. Художні тексти для прочитання

1. Поль Елюар, Луї Арагон або Жак Превєр, поезії
2. Франц Кафка, новела «Перетворення», роман «Процес»
3. С. Цвейг «Амок», «Лист незнайомки».
4. Бертольд Брехт, п'єса «Матінка Кураж та її діти».
5. Ернст Гемінгвей, роман «Фієста. І сходить сонце», повість «Старий і море».
6. Жан-Поль Сартр, роман «Нудота».
7. Альбер Камю, роман «Чума», трактат «Міф про Сізіфа»
8. Олдос Гакслі, роман «Який чудесний світ новий»
9. Семюел Беккет, п'єси «Чекаючи на Годо»
10. Ежен Йонеско, п'єса «Носороги»
11. Наталі Саррот, роман «Золоті плоди»
12. Вільям Фолкнер, роман «Галас і шаленство»
13. Патрік Зюскінд, роман «Запахи»
14. Генріх Белль (Бьолль), роман «Де ти був, Адаме?»
15. Пауль Целан, вірші
16. Вільям Голдінг, роман «Володар мух»
17. Джордж Орвелл, роман «1984»
18. Джером Девід Селінджер, роман «Над прірвою в житті»
19. Курт Воннегут, роман «Бійня № 5»
20. Габріель Гарсія Маркес, роман «Сто років самотності»
21. Ясунарі Кавабата, роман «Тисячокрилий журавель»
22. Кобо Абе, роман «Жінка в пісках»

23. Віслава Шимборська, поезії

Тексти для додаткового прочитання

1. Еріх Марія Ремарк, роман «На Західному фронті без змін»
2. Френсіс Скотт Фіцджеральд, новели, роман «Великий Гетсбі»
3. Бруно Шульц, збірки оповідань «Цинамонова крамниця», «Санаторій під клеписидрою»
4. Антуан де Сент-Екзюпері, «Маленький принц»
5. Є. Замятін, роман «Ми»
6. В. Вулф, роман «Місіс Деллоуей»
7. Володимир Маяковський, вірші та поеми «Хмарина в штанах», «Добре», «На весь голос», комедії «Клоп» і «Баня» (або вірші і драми Марини Цветаєвої)
8. Томас Стернз Еліот, поеми «Безплідна земля», «Порожні люди»
9. Рей Бредбері, роман «451° за Фаренгейтом»
10. Теннесі Вільямс (Уільямс), п'єса «Скляний звіринець»
11. Альберто Моравія, зб. «Римські оповідання»
12. Хорхе Луїс Борхес, поезії, новели «Вавилонська бібліотека», «Євангеліє від Марка»
13. Мілорад Павич, новели
14. Мілан Кундера, роман «Нестерпна легкість буття»
15. Йосип Бродський, поезії.

3.2. Теми та завдання для самостійного опрацювання

Самостійна робота студентів передбачає:

- прочитання художніх творів (не менше 10 позицій) із запропонованого списку художньої літератури;
- поглиблене вивчення матеріалу при підготовці до семінарів;
- написання есею за запропонованою темою;
- створення медіапрезентації за однією із запропонованих тем;

- самостійне опрацювання окремих тем;
- ведення читацького щоденника (стислий письмовий виклад змісту прочитаних художніх творів курсу з використанням цитат);
- опрацювання та конспектування літературно-критичних статей щодо вивчення літератури ХХ ст.

Навчальний матеріал, передбачений для засвоєння студентами в процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий модульний контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні аудиторних навчальних занять; також здійснюватиметься усне опитування прочитаних художніх творів і перевірка конспектів літературно-критичних статей.

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Поетика творів Гійома Аполлінера: традиція і новаторство	4
2	«Три товариші» Е.-М.Ремарка як роман «втраченого покоління»	4
3	«Майстер і Маргарита» М.Булгакова як авторський інтелектуального роману варіант	4
4	Роман-притча А. Камю «Чума»	4
5	Сміхова культура І. пол. ХХ ст. Романі Я. Гашека «Пригоди бравого вояка Швейка»	6
6	Дж. Джойс та його роман «Улісс» у контексті модернізму	4
7	Л. Андреев «Червоний сміх» у контексті літератури експресіонізму	4
8	Філософсько-психологічна проза у повоєнній англійській літературі (Д. Фаулз).	4

9	Роман К. Кізі «Над зозулиним гніздом»	4
10	Еволюція театру абсурду у світовій літературі (Е. Олбі, С. Мрожек, Г. Пінтер – за вибором).	4
11	Розвиток американської поезії у повоєнний час. А. Гінзбург та бітники.	4
12	Англійська література у повоєнний час: покоління «сердитих молодих людей» (Дж. Осборн та ін.).	4
13	Філософські й соціальні проблеми в романах М. Кундери.	4
14	Польська постмодерністська поезія (Ч. Мілош або В. Шимборська).	4
15	Лірика Й. Бродського	4
16	Інтелектуальна лірика й новелістика Х. Л. Борхеса	4
	Разом	78

3.3. Питання до іспиту

1. Естетика модернізму. Модернізм як культурологічна категорія і тип творчого світобачення.
2. Шляхи оновлення драми в першій половині ХХ століття. Л.Піранделло, Гарсія Лорка, Ю.О'Нілл.
3. Латиноамериканська література як культурно-естетичний феномен.
4. Модернізм у британському романі. Творчість Д.Г. Лоуренса («Коханця леді Чаттерлей»), В.Вулф («Місіс Деллоуей»).
5. Альбер Камю і література абсурду
6. Роман-притча у творчості Голдінга.
7. Тема війни в літературі ХХ ст.
8. Сюрреалізм: особливості, представники. Творчість Г. Аполлінера.
9. Література ХХ ст. Загальна характеристика.

10. Специфіка елітарності красного письменства в ХХ ст.: від Д. Джойса до У. Еко.
11. Генріх Белль в літературі повоєнної Німеччини.
12. Художнє новаторство В. Фолкнера
13. Місце творчості Е. Гемінгвея у світовій літературі повоєнного періоду.
14. Герої Кафки як передвісники екзистенціалістського героя.
15. Екзистенціалізм у французькій літературі. Ж.-П.Сартр. А.Камю.
16. Проблематика роману Дж.Оруелла – «1984».
17. «Чорний гумор» і тотальна література.
18. Специфіка літературної творчості У. Еко.
19. Англійський модерністичний роман.
20. Міф як засіб художнього осмислення сучасності в літературі ХХ ст.
21. Гуманізм А. Сент-Екзюпері.
22. Гурток Блумсбері – учасники, діяльність.
23. Антиутопічна література.
24. Біблійні мотиви у світовій літературі.
25. Література «втраченого покоління».
26. Театр абсурду в літературі II пол. ХХ ст. Творчість С. Беккета.
27. Міфічний час у романі Г. Г. Маркеса «Сто років самотності».
28. Модернізм у літературі ХХ століття.
29. Поняття постмодернізму. Постмодернізм у сучасній літературі.
30. Лауреати Нобелівської премії з літератури.
31. Літературні напрямки і стилі як пошук естетичної думки.
32. Французька література II пол. ХХ ст. Школа „нового роману”.
33. Гармонія і антагонізм у повісті Е. Гемінгвея «Старий та море».
34. Загальні тенденції розвитку латиноамериканських літератур ХХ ст. Творчість Г. Маркеса.

35. Життя і творчість Е. Гемінгвея в контексті історії ХХ ст.
36. Напрямки розвитку фантастичної літератури у II пол. ХХ ст.

3.4. Індивідуальні завдання:

а) Медіапрезентація за однією із запропонованих тем:

1. Проблематика роману Г. Гессе «Гра в бісер».
2. Особливості психологізму В.Вулф в романі «Місіс Деллоуей».
3. Філософський театр Л. Піранделло.
4. Роман Ф. Кафки «Замок».
5. Міфоцентризм роману Дж. Джойса «Улісс» (час, простір, система персонажів).
6. Внесок З. Фрейда у розуміння тілесності.
7. Антиутопія Д. Орвелла «1984».
8. Футуризм як літературний напрям.
9. Образ головного героя в романі Е.М. Ремарка «Тріумфальна арка».
10. Особливості театральної системи Б.Брехта та її вплив на сучасну світову драматургію.
11. Сатиричний роман А. Франса «Острів пінгвінів».
12. Поліфонізм роману «Галас і шаленство» В. Фолкнера.
13. Естетизм В. Вулф. Своєрідність потоку свідомості.
14. Т. С. Еліот – концепція творчості та її втілення у поемі «Безплідна земля».
15. Філософський сенс образів казки «Маленький принц» А. де Сент-Екзюпері.
16. Антиутопічні мотиви роману О. Гакслі «Цей дивний новий світ».
17. Дадаїзм як художній напрям початку ХХ століття.
18. Гурток Блумсбері – учасники, діяльність.
19. Нобелівська премія та її значення для літератури ХХ століття. Лауреати Нобелівської премії: твори, теми, проблеми, образи в національних літературах.

20. Новаторський характер прози К. Абе («Людина-ящик», «Жінка у пісках» та ін.).
21. Фантазмагоричний характер оповідання Х.Л. Борхеса «Вавилонська бібліотека».
22. Друга світова війна та її відлуння у творчості Г. Белля («Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...»).
23. Відродження міфу у творчості Лоуренса.
24. Модернізм у літературі Великобританії.
25. Літературна творчість «сердитих молодих людей».
26. Концепція світу і людини в притчах Кафки.

б) інтермедіальний проєкт.

Інтермедіальний проєкт – форма творчої роботи, яка передбачає порівняння реальної біографії письменника чи художнього твору з кінематографічною чи (та) театральною інтерпретацією (художня стрічка, вистава), до уваги беруться ключові моменти, що висвітлюються в житті творчої особистості чи його книзі. Об'єктом цього виду роботи можуть бути письменники (чи один письменник) за власним вибором із літературного періоду, що вивчається. Обсяг роботи – до 10 стор. Список використаних джерел обов'язковий.

Приблизний перелік фільмів і вистав для створення інтермедіального проєкта:

Жан-Поль Сартр. Сімона де Бовуар: «Сартр, роки пристрастей» (2006, Швейцарія та ін.). *«Коханці кав'ярні де Флор»* (2006, Франція).

Дж. Селінджер: «За прірвою у житті» (2017, США).

Альбер Камю: «Альбер Камю» (2010, Франція).

Антуан де Сент-Екзюпері: «Сент-Екзюпері: остання місія» (1996, Франція).

Франсуаза Саган: «Саган» (2008, Франція).

Ернест Гемінгвей: «Гемінгвей та Геллгорн» (2012, США).

Франц Кафка: «Кафка» (1991, США / Франція).

Вірджинія Вулф: «Години» (2002, США / Британія), «Віта і Вірджинія» (2018, Британія).

Генрі Міллер: «Генрі та Джун» (1990, США).

Федеріко Гарсія Лорка: «Лорка, смерть поета», серіал (1978–1988, Британія та ін.).

Сільвія Плат: «Сільвія» (2003, Британія).

Чарльз Буковські: «П'яничка» (1987, США). «Фактотум» (2005, Норвегія / Франція).

Вільям Берроуз. *Джек Керуак*. *Аллен Гінзберг*: «Голий сніданок» (1991, Канада та ін.). «Ритм» (2000, США). «Вий» (2010, США). «Убий своїх коханих» (2013, США).

Джон Рональд Руел Толкін: «Толкін» (2019, США).

3.5. Список основних понять і термінів курсу

А

Абсурд (лат. *absurdus* – безглуздий) – нісенітниця, безглуздя. Термін у цьому значенні вживається істориками літератури і критиками, які аналізують поведінку персонажів художніх творів з позицій правдоподібності (культурноісторична школа, реальна критика). Термінологічного статусу А. набуває у словосполученнях «література абсурду», «театр абсурду», які використовуються для умовної назви художніх творів (романів, п'єс), що змальовують життя у вигляді начебто хаотичного нагромадження випадковостей, безглуздох, на перший погляд, ситуацій (творчість Е. Іонеско, С. Беккета, окремі твори Ж.-П. Сартра, А. Камю). Підкреслений алогізм, ірраціоналізм у вчинках персонажів, мозаїчна композиція творів, гротеск і буфонада у засобах їх творення – характерні прикмети такого мистецтва.

Авангардизм (франц. *avant-gardisme* – передовий загін) – термін на означення т. зв. лівих течій у мистецтві. Авангардизм виникає у кризові періоди історії мистецтва, коли певний напрям або стиль переживає вичерпаність своїх зображально-виражальних можливостей, існує за рахунок інерції, тиражуючи свої вчорашні творчі здобутки, перетворені на кліш е,

замикаючись на своїх канонічних зразках. В історичному аспекті ХХ ст. А . слід розглядати як одне з помітних відгалужень модернізму, котре перейняло деякі його формальні ознаки, відкинувши філософську (духотворчу) основу, орієнтуючись на деструктивну «мінус-культуру». Звідси – безапеляційне заперечення традиції, афішування епатажу. З незначними відмінностями такі настанови спостерігалися в кубістів, футуристів, експресіоністів, дадаїстів, сюрреалістів і т. п.

Алегорія – інакомовне відображення абстрактного поняття, передане за-допомогою конкретного образу.

Алюзія (лат. *allusio* – жарт, натяк) – художньо-нігілістичний прийом, натяк, відсилання до певного літературного твору, сюжету чи образу, а також історичної події з розрахунку на ерудицію читача, покликаного розгадати закодований зміст.

Антироман – жанровий різновид французького модерного роману другої половини 40–70-х ХХ ст. Його представники (Наталі Саррот, А. Роб-Грійє, М. Бютор, К. Симон та ін.) опиралися на філософсько-естетичну систему екзистенціалізму і відтворювали розірвану свідомість особи, стан її відчуттів та вражень. В антиромані немає «відображеної дійсності», конфлікту, сюжетних колізій, зав'язки чи розв'язки, немає героя, його вмотивованих вчинків, емоцій.

Антропоморфізм – первісна уява про те, що тварини, речі й явища природи наділені властивостями людини, тобто мають волю, здатні відчувати й мислити тощо; вважається різновидом уособлення.

Б

Байка – невеликий, здебільшого віршований повчально-гумористичний чи сатиричний твір з алегоричним змістом, в якому людське життя відтворюється або в образах тварин, рослин і речей, або зведене до простих і умовних стосунків. Фабула байки коротка, динамічна і драматична. З 50-х років все більшої популярності набувають прозові байки. Як і віршовані, вони бувають сюжетні, байки-мініатюри й байки-приповідки.

Бестиарій (середньолат. *bestiarium* – звіриний) – літературні твори алегоричного характеру, поширювались у середньовічній Європі. Б. подібний до байки, де звірі-персонажі постають втіленням людських рис (вовк – жорстокості, осел – глупоти тощо). Найдавніший бестиарій – «Фізіолог» виник в Александрії (II–III ст.), він був відомий і в Київській Русі.

В

Верлібр або вільний вірш – один з видів віршів, ритмічна єдність якого ґрунтується на відносній синтаксичній завершеності рядків (речення, синтагми) і на їх інтонаційній подібності. Вільний вірш не допускає переносів. В порівнянні з попередніми системами віршування верлібр не поділяється на стопи, рядки його мають різну довжину, різну кількість наголосів, довільно розташованих. Верлібр не використовує рим, тому не поділяється і на строфи.

Вимисел художній – мистецька творчість як процес і наслідок творчої діяльності уяви художника, яка не має прямого відношення до реальності. Вимисел – необхідна риса художнього відображення життя.

Вічні образи – літературні образи, які за глибиною художнього узагальнення виходять за межі конкретних творів та зображеної в них історичної доби, містять у собі невичерпні можливості філософського осмислення буття. Класичними прикладами вічних образів у європейській літературі вважаються образи Прометея, Гамлета, Дон Жуана, Фауста і т. п., які виникли на конкретному історичному підґрунті й сконцентрували у собі вічні пошуки людиною своєї першосутності, свого онтологічного суттєвого призначення, закарбували істотні риси людської природи, виразили постійні колізії людської історії.

Г

Гендер (англ. *gender* – рід) – термін ідентичності та відмінності в річищі постмодерністської критики, запроваджений американським психоаналітиком Р. Столлером («Стать і тендер: про розвиток чоловічості та жіночості», 1968) на означення рольових соціальних взаємних очікувань

представників відмінних статей, зафіксованих у поняттях «фемінність», («жіночість») і «маскулінність» («чоловічість»).

Генологія (грец. *genos* – рід і *logos* – слово, вчення) – розділ у теорії літератури, присвячений дослідженню літературних жанрів (родів, видів). Термін «генологія» запропонований французьким ученим П. Ван Тіжем в 30-ті ХХ ст. і був впроваджений у літературознавчу науку багатьох країн.

Геппенінг (англ. *happening* – випадок, подія) – найпоширеніший різновид мистецтва дії (перформенс, мистецтво процесу, мистецтво демонстрації та ін.), прояв акціонізму, спрямованого на заміну традиційного художнього твору простим жестом, розіграною виставою, спровокованою подією. Постає як форма авангардистського театру (тотальний театр) у Нью-Йорку (1957), але невдовзі змінив свою форму, здебільшого розігрувався безпосередньо на вулиці, в громадських велелюдних місцях.

Гонкурівська академія – французька академія, заснована 1896 за заповітом та на кошти письменника Е. Гонкура. Десять авторитетних діячів Г. а. щорічно з 1903 присуджують Гонкурівську премію, одну з найбільших та престижних літературних нагород у Франції, за написання роману.

Гротеск – максимально можливе перебільшення, засноване на нарочитому перетворенні дійсності за допомогою фантазії.

Д

Дадаїзм – авангардистська літературно-мистецька течія, виникла 1916 р., назву отримала завдяки румунському поетові Т. Тцарі, котрий віднайшов слово «дада» у словнику Ларруса, де воно мовою негритянського племені кру означало «хвіст священної корови», а італійською – «дитячий дерев'яний коник» і водночас – «годувальниця». Дадаїзм схилився до абсолютизації авангардистських принципів, до створення художньої форми позахудожніми засобами (колажі з клаптів шпалери чи фрагментів друкованої продукції, предметні комбінації, елементи стихійної словотворчості у поезії, посилення какофонії у музиці і т. п.).

Декаденство – нерéalістичний напрямок в мистецтві наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Для декаденства характерні настрої песимізму й зневіри, містика, індивідуалізм.

Деталь художня – така виразна подробиця або штрих, яка особливо збуджує думку, часто викликає в уяві цілу картину, робить зображення дуже відчутним і яскравим. Художня деталь може відображати подробиці обставин, зовнішності, пейзажу, портрета і взагалі бути домінантою цілого твору.

Драма – один з основних родів художньої літератури, який відрізняється від епосу і лірики тим, що явища життя і характери героїв розкриває не через авторську розповідь про них, а через вчинки і розмови дійових осіб (діалоги та монологи, і призначений для сценічного втілення.

Е

Експресіонізм (лат. *expressio* – вираження) – літературно-мистецька стильова тенденція авангардизму, що оформилася в Німеччині на початку ХХ ст., передусім у малярському середовищі (об'єднання «Міст» та «Синій вершник»), проіснувавши до початку 30-х. Джерела експресіонізму наявні в романтизмі, у «філософії життя» (Ф.-В. Ніцше, А. Бергсон, А. Шопенгауер та ін.), його естетика постала на запереченні не тільки міметичних різновидів мистецтва, а й імпресіонізму, який спирався на вираження миттєвих вражень митця.

Екфразис (грец. *ekphrasis* – виклад, опис) – розкриття засобами літератури ідейно-естетичного змісту творів малярства, скульптури, архітектури, музики та ін. мистецтв.

Есе́ (франц. *essai*, букв. – спроба, нарис, начерк) – невеликий за обсягом прозовий твір, що має довільну композицію і висловлює індивідуальні думки та враження з конкретного приводу чи питання і не претендує на вичерпне і визначальне трактування теми. Характерні ознаки есе – логічність викладу, що наближає його певною мірою до наукової літератури, дбайливе ставлення до художньої форми. Як правило, есе виражає нове, суб'єктивне слово про щось і носить філософський, історико-біографічний, публіцистичний, літературнокритичний, науково-популярний чи суто белетристичний характер. Есеїстичний стиль відрізняється

образністю, афористичністю, використанням свіжих метафор, нових поетичних образів, свідомою настановою на розмовну інтонацію і лексику.

Ж

Жанр літературний – форма, в якій проявляються основні роди літератури, тобто епос, лірика, драма та їх різновиди. Наприклад, в епосі – билина, казка, роман, повість і т. ін.; в драмі – трагедія, комедія.

З

Зав'язка – початковий момент у розвитку подій, зображених у художньому творі (почасти – початок конфлікту; епізод, який визначає все наступне розгортання дії).

Зоопсихологізм – зображення предметів та явищ із здогадної письменником точки зору тварини. При цьому автор прагне до максимально точного та повного відтворення можливих «думок та почуттів» саме тварини, які повинні «відповідати» його видові і відбиватися у притаманних йому звичках. Части поєднується з антропоморфізмом.

І

Ідея – узагальнююча, центральна думка твору, його сенс; те, що хотів сказати автор. Ідея – думка письменника про зображувані в творі явища, виражена в художніх образах.

авторська–тлумачення, яке автор дає спостережуваним і відображеним ним фактам життя; їх суб'єктивна оцінка (може відповідати не відповідати читацькому розумінню життя; може бути прогресивною і обмеженою).

об'єктивна–об'єктивне тлумачення поданого в творі письменником матеріалу (багатство реального змісту може бути ширшим, ніж висновки, зроблені автором).

Імажізм (франц. image – образ) – модерністська течія у світовій літературі, наріжним каменем якої є поняття образу як самодостатньої одиниці поезики художнього твору. Зародилася в англо-американських мистецьких колах на початку ХХ ст. Теоретиком вважається Т.-Е. Г'юм – засновник клубу «Школа імажізму». Пізніше цей напрям у літературі представляли Е. Паунд, Р. Олдінгтон, Дж.-Г. Флетчер, Т.-С. Еліот та ін.

Імажинізм – літературна група і напрям у російській поезії (В. Шершеневич, Р. Івнев, С. Єсенін, А. Марієнгоф, пізніше А. Кусиков та І. Грузинов), які з’явилися на літературному обрії в 1919, заманіфестувавши свою появу в журналі «Сирена» (Вороніж, 1919). Російські імажиністи в основу свого розуміння естетики художньої мови вкладали ключове поняття «образ». Образ як елемент поетики в імажиністів набирив значення самодостатності та самоцілі.

Імпресіонізм (франц. *impression* – враження) – напрям у мистецтві, який основним завданням вважав ушляхетнене, витончене відтворення особистісних вражень та спостережень, мінливих миттєвих відчуттів та переживань. Сформувався у Франції в II половині XIX ст., насамперед у малярстві (назва пішла від картини К. Моне «Імпресія. Схід сонця», 1873). Його представники – художники К. Моне, Е. Мане, О. Ренуар, Е. Дега та ін. – основним завданням вважали найприродніше зобразити зовнішній світ, витончено передати свої миттєві враження, настрої.

Імпровізація – швидкий, без попередньої підготовки, твір на задану тему (може бути усним або письмовим), поетичний відгук на подію.

Інтертекстуальність (лат. *inter* – між і *textum* – тканина, зв’язок, будова) – основне поняття текстології постструктуралізму, запроваджене 1967 р. Юлією Крістєвою для виявлення різних форм і напрямів письма (цитата, центон, ремінісценція, алюзія, пародія, плагіат, трансформація інваріанта, стилізація тощо) в одній текстовій площині, спирається на теорію поліфонічності М. Бахтіна, праці представників формальної школи, концепції анаграм Ф. де Соссюра, некласичної філософії про активну роль соціокультурного середовища у процесі сенсорозуміння.

Інваріант – загальне, незмінне, без варіантів.

К

Катарсис – «очищення», «просвітлення» людської душі під впливом страждань.

Колаж (франц. *collage*, букв. – наклеювання) – прийом, запроваджений у малярстві за часів кубізму, закріплений та

урізноманітнений дадаїстами, за яким на певну основу наклеювалися всілякі матеріали, відмінні за кольором та фактурою (П. Пікассо, Ж. Брак, К. Швіттерс та ін.). Техніка колажу поширювалась і в поезії, зокрема таких авангардистів, як Г. Аполлінер, Б. Сандрар та ін., які вводили у віршований текст уривки фраз, почутих на вулиці, фрагменти газетних статей, реклами тощо.

Колізія – зіткнення протилежностей (інтересів, принципів життя, окремих осіб) у художньому творі, яке виражається у конкретних подіях.

Колорит – характерна особливість художнього твору, епохи, місцевості; в живописі – поєднання кольорів.

Компіляція – укладання твору з чужих.

Композиція – співвідношення частин твору, яке відбиває складність зображуваних у ньому явищ життя; послідовна вибудова, розміщення та взаємозв'язок частин, образів, епізодів художнього твору; побудова твору, обумовлена його змістом і жанровою формою. Притаманна будь-якому творові.

Конфлікт – гостре зіткнення характерів та обставин, поглядів і принципів життя, покладене в основу дії; закономірно виникаюче протиборство, протиріччя, зіткнення між героями, групами героїв, героєм і суспільством або внутрішня боротьба із самим собою. Розвиток К. дає рух сюжетній дії.

Криптонім (грец. *krupros* – прихований, секретний і опута – ім 'я) – літера чи літери, якими підписується автор під своїм твором, різновид псевдоніма. Приміром, С. – Стефаник Василь.

Кульмінація – момент найвищого напруження дії, вершина конфлікту; кульмінація виявляє основну проблему твору та характеру героїв; після неї дія послаблюється.

Л

Лаконізм – гранична стислість вислову, спрямованість і точність мови, яка доходить до афористичності.

Лейтмотив – деталь, конкретний образ, багато разів повторюваний, згадуваний, який проходить через творчість письменника або окремих твір.

Лірика – один з основних родів літератури, який відображає життя за допомогою зображення окремих думок,

почуттів і переживань людини, викликаних тими чи іншими обставинами (життя, подане в переживаннях); особливий рід літературно-художніх творів. Характерна особливість Л. – віршована форма.

Ліричний герой – образ поета (його ліричне «я»), чий переживання, думки та почуття відображено в ліричному творі.

Ліричний відступ – композиційно-стилістичний прийом, який полягає у відхиленні автора від прямої сюжетної сповіді, авторська мова, розмірковування, висловлювання, яке виражає безпосереднє ставлення до зображуваного або такого, що має опосередковане відношення до нього.

Літературний процес – історичний розвиток, функціонування руху національної та світової літератури.

М

Магічний реалізм – реалізм, в якому органічно поєднуються елементи реального та фантастичного, побутового та міфологічного, дійсного та уявного, таємничого. Притаманний передусім латиноамериканській літературі («Екуе-Ямба-о!» А. Кампентьєра; «Жубіаба», «Мертве море» Ж. Амаду, «Маїсові люди» М.-А. Астуріаса; «Сто років самотності» Г. Гарсія Маркеса та ін.).

Метафора – переносне значення слова, заснована на уподібненні одного предмета чи явища іншому за схожістю або за контрастністю; приховане порівняння, побудоване на схожості або контрастності явищ, у якому слова «як», «нібито», «неначе» відсутні, але мають на увазі.

Містифікація – свідоме зазначення неправдивого авторства з метою літературної та суспільно-політичної полеміки або літературної гри.

Міф – ранній вид усної народної творчості, який відображає в образах прагнення людини зрозуміти походження світу та життя на землі і пояснити його, виходячи з переконання в існуванні божественних сил; сказання, яке передає уявлення людей про світ, місце людини в ньому, про походження всього сущого, про богів і героїв; певне уявлення про світ, світовідчуття давньої людини, втілене і передане в образах.

Модернізм – термін, який характеризує мистецтво початку – середини ХХ ст. Основна властивість – прагнення художників нереалістичного напрямку до оновлення застарілих художніх систем (об'єднує різні нереалістичні течії: експресіонізм, футуризм, акмеїзм, сюрреалізм, абстракціонізм тощо); потяг до побудови такої реальності, яка була б мало пов'язана з дійсністю і навіть була протиставлена їй.

Монолог – мова однієї людини в художньому творі, розгорнуте висловлювання одного персонажа або оповідача.

Мотив – найменший елемент сюжету. Термін частіше використовується відносно творів усної народної творчості. У літературознавстві мотивом називають тему ліричного твору.

Н

Напрямок літературний – тип духовно-практичного освоєння світу, який має змістову структуру, особливості художньої форми і складає якісно своєрідний етап у поступальному художньому розвитку. Конкретно-історична форма розвитку художнього методу.

Наратив (англ. narrative, від лат. narrare – розповідати, оповідати) – логоцентричне розповідання (оповідання, повість, роман тощо) із відповідною структурою та процесом самоздійснення як способу буття розповідного (оповідного) тексту; об'єкт та акт повідомлення про справжні чи фіктивні події, здійснюваний одним (кількома) наратором, адресоване одному (кільком) нарататору.

Неокласицизм – тенденція в розвитку літератури і мистецтва, яка проявляється після занепаду класицизму як літературного напрямку.

Неоромантизм – романтизм в нових умовах, художній метод у літературі й мистецтві, коли не задовольняючій митця реальній дійсності протиставляються картини життя бажаного, витвореного мрією.

Новела – близька до оповідання жанрова форма, яка відзначається чіткістю зображуваних подій, несподіваністю їх розвитку та розв'язки. Тип малої форми оповіді, який виник в епоху Відродження; характеризується динамічною інтригою та

увагою до особистості героя, його індивідуальної свідомості та вчинків. Новела – один із жанрів епічного роду літератури.

О

Образ художній – особлива форма відображення дійсності мистецтвом; зображення людського життя, окремих його боків, в індивідуалізованій формі (одне з основних понять літератури). Об'єднує у собі загальне і часткове, узагальнення та індивідуалізацію. Реальне життя відбивається в художньому творі в художніх образах.

Образ автора (оповідача) – умовний носій авторської мови в прозовому творі, від особи якої ведеться оповідь.

Одивнення – цілеспрямоване увиразнення митцем художнього образу в силовому полі найнезвичніших асоціацій задля оновлення світосприйняття. Мовиться про створення такої форми, яка б передавала настрої та переживання автора, змушувала б реципієнта самому продовжити процес її сприймання з віднайденого, свіжого кута зору.

Оповідання – прозовий твір малого обсягу з динамічним розвитком сюжету. Звичайно в оповіданні зображається один епізод або подія з життя героя, тому діючих осіб в оповіданні небагато, а описувані дії протікають на невеликому, обмеженому проміжку часу.

Оповідач – умовний образ людини, від особи якої ведеться оповідь у літературному творі (як правило, окрема від автора особа).

Оповідь – зображення дій та подій зовнішнього по відношенню до оповідача світу; мова персоніфікованого оповідача або авторська мова (весь текст, крім прямої мови персонажів); включає в себе опис, міркування, характеристику, невласне пряму мову персонажів.

П

Парабола (грец. parabole – порівняння, зіставлення, подоба) – повчальне інакомовлення, близький до притчі жанровий різновид, в якому за стислою розповіддю про певну подію приховується кілька інших планів змісту. В середині структури параболи – інакомовний образ, що тяжіє до символу, а не алегорії (подеколи парабулу називають символічною

притчею), однак вона не притлумлює предметності, ситуативності, лишається ізоморфною щодо них.

Парадокс – міркування, яке різко відрізняється від традиційного, загальноприйнятого, а іноді розходиться із здоровим глуздом; почасти – різновид дотепу,

Паралелізм – один із видів повтору (синтаксичного, лексичного, ритмічного); композиційний прийом, який підкреслює зв'язок кількох елементів художнього твору; аналогія.

Парафраза, або Парафразис (грец. paraphrasis – опис, переказ) – переказ своїми словами чужих думок, текстів.

Підтекст – не висловлене прямо в тексті, але ніби витікаюче з окремих реплік, деталей ставлення автора до діючих осіб, їх взаємин, сюжетних ситуацій; неявний смисл, який може не співпадати з прямим смислом тексту.

Повість – прозовий жанр описово-оповідного типу, в якому життя подається у вигляді ряду епізодів з життя героя, середня епічна форма, яка показує етап життя героя. За обсягом П. більша, ніж оповідання, і ширше зображує людське життя, охоплюючи низку його епізодів, які складають період життя головного персонажа. У ній більше подій і діючих осіб; почасти вирізняється хронологічний розвиток сюжету та відповідна побудова композиції. Частіше за все, це історія життя людини, розказана або від особи автора, або від особи самого героя.

«Потік свідомості» – безпосереднє відтворення думок, переживань, відчуттів, асоціацій як єдиного химерного потоку – «зсередини».

Притча – невелике оповідання, яке містить повчання в іносказальній, алегоричній формі, яка є спорідненою з байкою. Але смисл притчі більш значимий: вона ілюструє важливу ідею, торкаючись проблем моралі, загальнолюдських законів. Притча є одним із засобів вираження морально-філософських міркувань автора і почасти використовується з метою прямої настанови читачу у питаннях людської і суспільної поведінки.

Прототип (прообраз) – реально існуюча людина, яку автор використав як модель для створення літературного персонажа, і

реальна особа або літературний персонаж, який послужив основою для створення того чи іншого художнього образу.

Псевдонім – вигадане ім'я, використовується письменником для приховування справжнього з якихось причин.

Р

Ремарка – авторське пояснення в тексті драматичного твору, що коротко характеризує місце дії, вчинки героїв, інтонації їх мови.

Ремінісценція – несвідомий або цілеспрямований спогад про інший твір; його перероблене відтворення (прийом, розрахований на асоціації читачів).

Ретардація – уповільнення розвитку сюжетної дії з допомогою введення несюжетних компонентів: описів, ліричних відступів, неодноразових повторів однорідних епізодів.

Рефрен – повторення якогось рядка або низки рядків у кінці строфи.

Роман – великий епічний твір, у якому зображається всебічна картина життя великої кількості людей у певний період часу або цілого людського життя, одна з великих форм епічного роду літератури.

С

Сарказм – зла і уїдлива насмішка, вищий ступінь іронії.

Символ – предмет або слово, яке умовно виражає суть певного явища (скажімо, хліб-сіль – символ гостинності). Порівняно з алегорією символ більш багатозначний, широкій, дає велику свободу тлумачень.

Символізм – нереалістична течія рубежу XIX–XX ст. Основна властивість – освоєння «речей у собі» та ідеї, які знаходяться за межами чуттєвого сприйняття. В основі естетики – символ (він повинен замінити конкретний образ). Віра в ірраціонально-магічну силу поетичного слова.

Синкретизм – злитість, нерозчленованість, характерна для первинного стану у розвитку чого-небудь, наприклад первісного мистецтва.

Стилізація – художній твір, який становить собою стилістичне, жанрове або якесь інше наслідування чого-небудь.

Стиль – сукупність елементів художньої форми, яка надає творові мистецтва виражене естетичне обличчя; наскрізний принцип побудови художньої форми, який визначає цілісність, єдиний тон твору. Стильова визначеність характерна і для окремого твору, і для творчої індивідуальності художника.

Субліміція (лат. *sublimo* – звеличую, підношу) – перенесення сексуальної енергії на творчу діяльність.

Сюжет – система подій у художньому творі, подана в певному зв'язку, яка розкриває характери діючих осіб та ставлення письменника до зображуваних життєвих явищ; послідовність подій, яка складає зміст художнього твору.

Т

Табу (полінез. *tabu*) – заборонене слово на підставі релігійних, моральних, політичних та інших чинників.

Тавтологія – повторення одних і тих же слів, або близьких за смыслом чи звуковим складом («диво-дивне» тощо).

Тема – предмет зображення, люди, відносини, коло подій, яке осмислюється у творі; те, про що оповідає автор.

Типізувати – втілювати у загальних, типових рисах та формах. Узагальнено, але легко визнавано зображувати певні реалії дійсності: людей, суспільство, історичну епоху, соціальне середовище, а також риси характеру людей тієї чи іншої епохи, соціального середовища, нації, народу.

Трагічне – естетична категорія, для якої характерна наявність невіршуваного конфлікту; у центрі уваги, як правило, страждання, загибель героя або його життєвих цінностей.

Традиція – спадкоємний зв'язок між старим та новим явищами життя або літератури.

Тропи – слова та вислови, використовувані в переносному смислі (коли ознака одного предмета переноситься на інший). Найпростіші тропи – порівняння, епітет; складні тропи – метафора, метонімія, іронія, гіпербола, літота тощо.

У

Утопія (грец. *u* – ні і *topos* – місце) – твір, в якому йдеться про вигадку, нездійсненну мрію. Назва походить від твору «Золота книга, наскільки корисна, настільки і забавна, про найліпший устрій держави і про новий острів Утопію» англійського мислителя Т. Мора (1516), де мовилося про химерний острів, на якому ніби існував справедливий лад.

Ф

Фабула – послідовність розвитку подій у творі.

Фантастика – неіснуюче у дійсності, створене фантазією, уявою; експресивний спосіб вираження художньої думки. Фантастика може бути явною і неявною.

Фентезі (англ. *fantasy*) – жанровий різновид фантастики, в якому при її запереченні використовуються ірраціональні мотиви чарівництва, магії, лицарського епосу у поєднанні з реалістичною нарацією (А. Блеквуд, М. Пік, Д. Лавкрафт, Дж.-Р.-Р. Толкіен), змальовуються віртуальні світи із середньовічним антуражем, нетехнічною психологією, де роль науки виконує магія. Такі твори не піддаються прогнозуванню, не підлягають логічному потлумаченню, як наукова фантастика.

Футуризм (лат. *futurum* – майбутнє) – напрям авангардизму ХХ ст. Виник в Італії 1909 р. як альтернатива кубізму. Як відгалуження модернізму він протиставився йому неприйняттю вічних цінностей, захоплювався акцентуванням «грубих» речей, екстраполюванням сучасного в майбутнє, позбавлене «вантажу» будь-яких традицій, нібито зайвих при розбудові ні на що не схожої культури за останнім словом науки і техніки. В естетиці футуризму відбувся процес деестетизації та дегуманізації мистецтва, поєднувалися принципи позитивізму й інтуїтивізму.

Х

Хроніка – прозовий жанр літератури, який відображає суспільно-історичні, військово-історичні або сімейно-побутові події у хронологічній послідовності, як вони відбувалися в житті.

Хронотоп (грец. *chronos* – час і *topos* – місце) – взаємозв'язок часових і просторових характеристик зображених у художньому творі явищ. Час у художньому світі (творі) постає

як багатовимірною категорією, в якій розрізняють фабульно-сюжетний час і оповідально-розповідний (нараційний) час.

Художність – специфічна властивість справжнього твору мистецтва.

Ц

Цикл – об'єднання низки відносно самостійних творів у ціле темою, спільним оповідачем, при збереженні завершеності кожного твору.

Цитата – дослівний витяг з якого-небудь твору.

3.6. Рекомендована література до курсу

Навчально-методична література

1. Анастасьєв Н. Творчество Эрнеста Хемингуэя. Москва: Просвещение, 1981. 112 с.
2. Андреев Л. Импрессионизм = Impressionnisme: Видеть Чувствовать. Выразить. Москва: Гелеос, 2005. 320 с.
3. Андреев Л. Французская литература и «конец века». *Вопр. лит.* 1986. № 6. С. 81–101.
4. Аникин Г. История английской литературы. Москва: Высшая школа, 1975. 528 с.
5. Балтроп Р. Лондон: человек, писатель, бунтар. Москва: Прогресс, 1981. 208 с.
6. Барт Р. S/Z. 2-е изд. Москва: Эдиториал УРСС, 2001. 232 с.
7. Барт Р. Избранные работы: Семиотика: Поэтика. Москва: Прогресс, 1989. 616 с.
8. Бахтин М. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет. Москва: Худож. лит, 1975. 504 с.
9. Бахтин М. Эстетика словесного творчества. Москва: Искусство, 1979. 424 с.
10. Богословский В. История зарубежной литературы 1917–1945 гг. Москва: Просвещение, 1990. 304 с.
11. Богословский В. История зарубежной литературы XX века. Москва: Наука, 1990. 289 с.

12. Вступ до літературознавства: Хрестоматія / Упоряд. Н. Бернадська. Київ: Либідь, 1995. 256 с.
13. Геник-Березовська З. Грані культур. Бароко. Романтизм. Модернізм. Київ: Гелікон, 2000. 368 с.
14. Головенченко Ф. Введение в литературоведение. Москва: Высшая шк., 1964. 320 с.
15. Гражданская З. Б. Шоу: Очерк жизни и творчества. Москва: Просвещение, 1965. 212 с.
16. Гуревич А. Исторический синтез и Школа «Анналов». Москва: Индрик, 1993. 328 с.
17. Давиденко Г. Історія зарубіжної літератури ХІХ – початку ХХ століття: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 400 с.
18. Давиденко Г. Історія зарубіжної літератури ХХ століття: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 488 с.
19. Делез Ж., Гваттари Ф. Капіталізм и шизофренія: Анти-Едип. Екатеринбург: У-Фактория, 2007. 672 с.
20. Денисова Т. Джек Лондон. Життя і творчість. Київ: Дніпро, 1978. 123 с.
21. Денисова Т. Ернест Гемінгвей. Життя і творчість. Київ: Дніпро, 1972. 164 с.
22. Деррида Ж. Письмо к японскому другу. *Вопр. философии*. 1992. № 4. С. 53–57.
23. Деррида Ж. Жак Деррида в Москве: деконструкция путешествия. Москва: РИК «Культура», 1993. 208 с.
24. Естетика: підручник / [Л. Т. Левчук та ін.]; за ред. Л. Т. Левчук. Київ: Вища школа, 2005. 461 с.
25. Зарубежная эстетика и теория литературы ХІХ–ХХ вв. Трактаты, статьи, эссе / Под. ред. Г. К. Косикова. Москва: Изд-во МГУ, 1987. 512 с.
26. Зарубіжна література ХХ ст. / за ред. Ніколенко О. М., Хоменко Н. В., Конєвої Т. М. Київ: Видавничій центр «Академія», 1998. 320 с.
27. Засурский Я. Американская литература ХХ века. Москва: Московский университет, 1984. 504 с.
28. Затонский Д. Реализм – это сомнение? Киев: Наук. думка, 1992. 278 с.

29. Зверев А. Дворец на острие иглы: Из худож. опыта XX в. *Новый мир*. 1985. № 9. С. 237–253.
30. Ивашева В. Литература Великобритании XX века: учебник. Москва: Высшая школа, 1984. 488 с.
31. Ивашева В. Судьбы английских писателей: Диалоги вчера и сегодня. Москва: Советский писатель, 1989. 448 с.
32. Ильин И. Английский постструктурализм и традиция социального историзма. *Диапазон*. 1992. № 2. С. 32–38.
33. Ильин И. Некоторые концепции искусства постмодернизма в современных зарубежных исследованиях. Москва: Интрада, 1988. 28 с.
34. Ильин И. Постструктурализм и диалог культур. Москва: ИНИОН, 1989. 60 с.
35. История зарубежной литературы XIX века: В. 2 ч. – Ч.2 / Под ред. Н. Михальской. Москва: Просвещение, 1991. 256 с.
36. История зарубежной литературы XX века, 1917–1945: Учебник для студ. пед. ин-тов. / под ред. В. Н. Богословского и З. Т. Гражданской. 4-е изд., испр. и доп. Москва: Просвещение, 1990. 429 с.
37. История зарубежной литературы, 1945–1980: Учебник для студ.- филол. / Под ред. Л. Г. Андреева. 2-е изд., перераб. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1989. 413 с.
38. История итальянской литературы XIX –XX веков: учеб. пособие для студ. вузов / [И. П. Володина и др.]. Москва: Высш. шк., 1990. 286 с.
39. Історія зарубіжної літератури. XX століття : конспект лекцій: для студ. ф-ту «Референт-перекладач» / *Нар. укр. акад., [каф. українознав.; упоряд. І. Помазан]*. Харків: Вид-во НУА, 2004. 318 с.
40. Історія зарубіжної літератури XX ст.: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. /за ред. В. І. Кузьменка. Київ: Академія, 2012. 431 с
41. Как всегда – об авангарде: Антология франц. театр, авангарда / *пер. с фр.* Москва: Гитис, 1992. 288 с.
42. Карельский А. От героя к человеку. Два века западноевропейской литературы. Москва: Советский писатель, 1990. 400 с.

43. Кларк К. Сталинский миф о Великой семне. *Вопросы литературы*. 1992. № 1. С. 72–96.
44. Ковбасенко Ю. Література постмодернізму: по той бік різних боків. *Зарубіж. література в навчальних закладах*. 2002. № 5. С. 2–12.
45. Ковбасенко Ю. Архіпелаг «Павич», острів «Дамаскин». *Тема. На допомогу вчителю зарубіжної літ-ри*. 2002. № 4. С. 80–126.
46. Кухар-Онишко О. Індивідуальний стиль письменника. Генезис. Структура. Типологія. Київ: Вища школа, 1985. 172 с.
47. Лавринович Л. Сучасний український постмодернізм – напрям? стиль? метод? *Слово і час*. 2001. № 1. С. 39.–46.
48. Лакан Ж. Інстанція букви в бессознательном, или судьба разума после Фрейда. Москва: ИНИОН РАН, 1997. 183 с.
49. Лапланш Ж., Понталис Ж.-Б. Словарь по психоанализу. Москва: Высш. шк., 1996. 623 с.
50. Літературознавча енциклопедія: у двох томах. Т. 2 / *Авт.-уклад. Ю. Ковалів*. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 624 с.
51. Літературознавча енциклопедія: у двох томах. Т. 1 / *Авт.-уклад. Ю. Ковалів*. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 608 с.
52. Літературознавчий словник-довідник / *Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін.* Київ: ВЦ. «Академія», 1997. 752 с.
53. Малахов Д. Модернизм. Критический очерк. Москва: Изобразительное искусство, 1986. 152 с.
54. Михальская Н. Английский роман XX века: Учеб. пособие для филол. специальностей. Москва: Высш. школа, 1982. 192 с.
55. Моклиця М. Модернізм у творчості письменників ХХ ст.: Навч. посіб. для студ. вузів. Ч.1. Українська література. Луцьк: Вежа, 1999. 154 с.
56. Моклиця М. Модернізм у творчості письменників ХХ ст.: Навч. посіб. для студ. вузів. Ч. 2. Зарубіжна література. Луцьк: Вежа, 1999. 181 с.
57. Моруа А. От Монтеня до Арагона: Литературные портреты. Москва: Радуга, 1983. 678 с.

58. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до модерної реальності. Київ: Просвіта, 2005. 660 с.
59. Наливайко Д. Замітки щодо генези й типології соціалістичного реалізму. *Слово і час*. 2008. № 9. С. 46–52.
60. Наливайко Д. Искусство: направления, течения, стили. Киев: Мистецтво, 1981. 288 с.
61. Неустроев В. Литература скандинавских стран: Учеб. пособие для филол. спец. Вузов. Москва: Высш. шк., 1980. 279 с.
62. Обломиевский Д. Французский символизм. Москва: Наука, 1973. 303 с.
63. Павличко С. Теорія літератури. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. 679 с.
64. Плавский З. Испанская литература XIX–XX веков. Москва: Высш. шкпла, 1982. 245 с.
65. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму. Івано-Франківськ: Лілея, 1998. 293 с.
66. Руссова С. Постмодернізм у сучасній поезії, або Набоков – автор «трікстер». *Слово і час*. 2000. № 6. С. 17–24.
67. Рыклин М. Искусство как препятствие. Москва: Ад Маргинем, 1997. 223 с.
68. Савенець А. Літературна школа – один із «блукаючих» термінів. *Слово і час*. 2000. № 4. С. 44–51.
69. Ткаченко А. Мистецтво слова. Вступ до літературознавства. Київ: Київський університет, 2003. 448 с.
70. Фуко М. Воля к истине: По ту сторону знания, власти и сексуальности. Москва: Касталь, 1996. 448 с.
71. Фуко М. Слова и вещи: Археология гуманитарных наук. СПб.: А-сад, 1994. 406 с.
72. Эко У. Заметки на полях «Имени розы». *Иностран. лит.* 1988. № 10. С. 193–230.

3.7. Додатки.

ЛАУРЕАТИ НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ З ЛІТЕРАТУРИ У XX ТА XXI СТОЛІТТІ

- 1901 Рене Сюллі-Прюдомм (1839–1907), французький поет.
- 1902 Теодор Моммзен (1817–1903), німецький історик, автор фундаментальної «Історії Рима»; на його користь Нобелівський комітет відкинув кандидатуру Л. Толстого.
- 1903 Б'єрнстєрне Б'єрнсон (1832–1910), норвезький поет, драматург, прозаїк.
- 1904 Фредерік Містраль (1830–1914), французький поет; Хосе Ечегарай-і-Ейсагірре (1832–1916), іспанський драматург.
- 1905 Генрик Сенкевич (1846–1916), польський прозаїк, автор історичних романів.
- 1906 Джозуе Кардуччі (1835–1907), італійський поет.
- 1907 Редьярд Кіплінг (1865–1936), англійський письменник.
- 1908 Рудольф Кристоф Ейкен (1846–1926), німецький філософ.
- 1909 Сельма Лагерлеф (1858–1940), шведська письменниця.
- 1910 Пауль Йоган Людвіг Гейзе (1830–1914), німецький поет, прозаїк, драматург.
- 1911 Морис Метерлінк (1862–1949), бельгійський поет і драматург.
- 1912 Герхарт Гауптман (1862–1946), німецький драматург.
- 1913 Рабіндранат Тагор (1861–1941), індійський поет, прозаїк, мислитель.
- 1914 Премія не присуджувалася.
- 1915 Ромен Роллан (1866–1944), французький романіст.
- 1916 Карл Густав Вернер фон Хейденстам (1859–1940), шведський поет і романіст.
- 1917 Карл Адольф Г'єллеруп (1857–1919), датський романіст і драматург, останні 25 років життя писав німецькою мовою; Генрик Понттопідан (1857–1943), датський романіст.
- 1918 Премія не присуджувалася.
- 1919 Карл Фридрих Георг Шпіттелер (1845–1924), швейцарський німецькомовний поет.
- 1920 Кнут Гамсун (1859–1952), норвезький романіст.
- 1921 Анатоль Франс (1844–1924), французький письменник.
- 1922 Хасінто Бенавенте-і-Мартінес (1866–1954) іспанський драматург.
- 1923 Вільям Батлер Єйтс (1865–1939), ірландський поет, прозаїк, драматург. 1924 Владислав Реймонт (1867–1925),

польський романіст.

1925 Бернард Шоу (1856–1950), англійський драматург і мислитель.

1926 Грація Деледда (1871–1936), італійська романістка.

1927 Анрі Бергсон (1859–1941), французький філософ, що зробив сильний вплив на західну літературу ХХ ст.

1928 Сіґрид Унсет (1882–1949), норвезька письменниця, автор історичних романів.

1929 Томас Манн (1875–1955), німецький письменник.

1930 Сінклер Льюїс (1885–1951), американський романіст.

1931 Ерик Карлфельдт (1864–1931), шведський поет.

1932 Джон Голсуорсі (1867–1933), англійський романіст.

1933 Іван Бунін (1870–1953), російський письменник.

1934 Луїджі Піранделло (1867–1936), італійський драматург і прозаїк.

1935 Премія не присуджувалася.

1936 Юджин О'Ніл (1888–1953), американський драматург.

1937 Роже Мартен Дю Гар (1881–1958), французький романіст.

1938 Перл Бак (1892–1973), американська романістка і філантропка.

1939 Франс Еміль Сілланпяя (1888–1964), фінський письменник, автор романів про сільське життя.

1940–1943 Премія не присуджувалася.

1944 Йоганнес Вільгельм Єнсен (1873–1950), датський письменник.

1945 Габріела Містраль (1889–1957), чилійська поетеса.

1946 Герман Гессе (1877–1962), німецький письменник, що більшу частину життя жив у Швейцарії.

1947 Андре Жид (1869–1951), французький письменник.

1948 Томас Стернз Еліот (1888–1965), англо-американський поет, драматург і літературний критик.

1949 Вільям Фолкнер (1897–1962), американський письменник.

1950 Бертран Рассел (1872–1970), англійський філософ і суспільний діяч.

1951 Пер Лагерквіст (1891–1974), шведський письменник

1952 Франсуа Моріак (1885–1970), французький романіст.

1953 Вінстон Черчилль (1874–1965), англійський політичний

діяч, прем'єр-міністр Великої Британії під час Другої світової війни, автор історичних праць і мемуарів.

1954 Ернест Міллер Гемінгвей (1899–1961), американський письменник.

1955 Галлдор Лакснесс (1902–1998), ісландський романіст.

1956 Хуан Рамон Хіменес (1881–1958), іспанський поет.

1957 Альбер Камю (1913–1960), французький письменник і філософ.

1958 Борис Пастернак (1890–1960) російський поет; під тиском влади Радянського Союзу від премії відмовився.

1959 Сальваторе Квазімодо (1901–1968), італійський поет.

1960 Сен-Жон Перс (1887–1975), французький поет і релігійний мислитель. 1961 Іво Андрич (1892–1975), югославський романіст.

1962 Джон Стейнбек (1902–1968), американський письменник.

1963 Георгос Сеферис (1900–1971), грецький поет.

1964 Жан Поль Сартр (1905–1980), французький філософ і письменник; від премії відмовився.

1965 Михайло Шолохов (1905–1984), російський прозаїк.

1966 Шмуель Агнон (1888–1970), ізраїльський письменник; Неллі Захс (1891–1970), єврейська німецька письменниця, поет і драматург, що жила в Швеції.

1967 Мігель Астуріас (1899–1974), гватемальський письменник.

1968 Кавабата Ясунарі (1899–1972), японський прозаїк.

1969 Семюель Беккет (1906–1989), ірландський драматург.

1970 Олександр Солженіцин (1918–2008), російський письменник.

1971 Пабло Неруда (1904–1973), чилійський поет.

1972 Генрих Белль (1917–1985), німецький прозаїк.

1973 Патрик Вайт (1912–1990), австралійський прозаїк.

1974 Ейвінд Юнсон (1900–1976), шведський прозаїк; Гаррі Мартінсон (1904–1978), шведський поет і романіст.

1975 Еудженіо Монтале (1896–1981), італійський поет.

1976 Сол Беллоу (1915–2005), американський романіст.

1977 Вісенте Алейксандре (1898–1984), іспанський поет.

1978 Ісаак Башевіс Зінгер (1904–1991), американський прозаїк, що писав на їдиш.

1979 Одісеас Елітіс (1911–1996), грецький поет.
1980 Чеслав Мілош (1911–2004), американський, а раніше польський поет, мислитель, перекладач; пише в основному польською мовою.
1981 Еліас Канетті (1905–1994), британсько-австрійський романіст, драматург і мислитель, що писав німецькою мовою.
1982 Габріель Гарсія Маркес (1927–2014), колумбійський прозаїк.
1983 Вільям Голдінг (1911–1993), англійський прозаїк.
1984 Ярослав Сейферт (1901–1986), чеський поет.
1985 Клод Симон (1913–2005), французький романіст.
1986 Воле Шоїнка (народився в 1934 р.), нігерійський письменник.
1987 Йосип Бродський (1940–1996) російський поет, що останні чверть століття жив у США.
1988 Нагіб Махфуз (1911–2006), єгипетський прозаїк.
1989 Камілло Хосе Села (1916–2002), іспанський прозаїк.
1990 Октавіо Пас (1914–1998), мексиканський письменник і мислитель.
1991 Надін Гордімер (народилася в 1923 р.), південноафриканська романістка. 1992 Дерек Волкотт (народився в 1930 р.), поет з острова Тринідад, що пише англійською, перекладач віршів Й. Бродського.
1993 Тоні Моррисон (народилася в 1931 р.), американська романістка.
1994 Ое Кендзабуру (народився в 1935 р.), японський прозаїк.
1995 Шеймас Гіні (народився в 1939 р.), ірландський поет.
1996 Віслава Шимборська (народилася в 1923 р.), польська поетеса.
1997 Даріо Фо (народився в 1926 р.), італійський драматург і актор.
1998 Жозе Сарамаго (1922–2010), португальський прозаїк.
1999 Гюнтер Грасс (народився в 1927 р.), німецький прозаїк і драматург.
2000 Гао Синцзянь (народився в 1940 р.), китайський письменник, що живе в еміграції у Франції.
2001 Найпол Відьядхар (народився в 1932 р.), триніадський

письменник індійського походження.
2002 Імре Кертес (народився в 1929 р.), угорський письменник.
2003 **Джон Максвелл Кутзес** (народився в 1940 р.), південноафриканський письменник.
2004 Ельфріда Єлінек (народилась в 1946 р.), австрійська письменниця.
2005 **Гарольд Пінтер** (1930–2008), англійський письменник.
2006 Орхан Памук (народився в 1952 р.), турецький письменник.
2007 Дорис Лессінг (народилась в 1919 р.), англійська письменниця.
2008 Жан-Марі Гюстав Ле Клезіо (народився в 1940 р.), французький письменник.
2009 Герта Мюллер (народилась в 1953 р.), німецька письменниця.
2010 Маріо Варгас Льяоса (народився в 1936 р.), перуанський письменник. 2011 Томас (Тумас) Транстремер (народився в 1931 році), шведський поет. 2012 Мо Янь (народився в 1955), китайський письменник.
2013 Еліс Енн Манро (народилася в 1931 році), канадська письменниця.
2014 Патрік Модіано (народився в 1945 році), французький письменник.
2015 Світлана Алексієвич (народилася в 1948 році), білоруська письменниця та публіцистка.
2016 Боб Ділан (народився в 1941), псевдонім Роберта Аллена Ціммермана, американський співак, композитор, поет і гітарист.
2017 Кадзуо Ішігуро (народився в 1954), британський письменник японського походження.
2018 Ольга Токарчук (народилася в 1962), польська письменниця, есеїстка, сценаристка.
2019 Петер Гандке (народився в 1942), австрійський письменник, перекладач.
2020 Луїза Елізабет Глюк, в інших перекладах Глік (народилася в 1943), американська поетеса та есеїстка.

Навчально-методичне видання

Кицан Олена Вікторівна

ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ХХ ст.

Редактор і коректор *С. М. Романов*

Технічний редактор *О. В. Кицан*